
Eesti vastused küsimuste loetelule¹: Eesti kombineeritud viies kuni seitsmes perioodiline aruanne ÜRO lapse õiguste konventsiooni kohta.

I. Uued suundumused

1. 2017. aastal toimus haldusreform, millega muudeti linnade ja valdade haldusterritoriaalset korraldust ning kehtestati kohaliku omavalitsuse miinimumsuuruseks 5000 elanikku. Reformi eesmärk oli tagada kohalike omavalitsuste suutlikkus täita seadusest tulenevaid ülesandeid ja pakkuda kvaliteetseid avalikke teenuseid kõigile kohaliku omavalitsuse elanikele. Pärast reformi on Eestis 79 haldusüksust (enne 2017. aastat oli neid 213). See on avaldanud positiivset mõju laste hoolekande ja lastekaitseteenustele, mis kuuluvad peamiselt kohalike omavalitsuste vastutusalasse.
2. Alates 2017. aastast kasutatakse seksuaalselt väärkoheldud laste ja seksuaalselt väärkohtlevalt käituvate laste abistamiseks Barnahusi (lastemaja) mudelit. Pärast mudeli katsetamist 2017. aastal seati selle edendamine prioriteediks ja 2022. aasta lõpuks oli Eesti eri piirkondades neli lastemaja, mida haldab Sotsiaalkindlustusamet. 2022. aastal muudeti ka lastekaitseadust, et luua selge õiguslik alus lastemaja teenustele (lastekaitseadus, § 29¹).
3. Alates 2017. aastast on karistusõigusesse tehtud olulisi muudatusi, mis on seotud laste kaitsmisega vägivalda ja väärkohtlemise eest. 01.11.2022 jõustusid mitmed muudatused karistusseadustikus, eelkõige tõsteti seksuaalse enesemääramise vanus 16 aastani ning lisati Romeo ja Julia klausel (§ 145), samuti on seaduslik abielu sõlmimise vanus nüüd üheselt mõistetavalt 18 aastat, kuna kaotati võimalus sõlmida abielu kohtu loal alates 15. eluaastast (perekonnaseadus, § 1 lõige 3).
4. Alates 2017. aastast on laste asendushoolduses jõustunud mitu muudatust, et edendada perepõhist hooldust, parandada asendushoolduse kvaliteeti ja toetada tõhusamalt hooldusest lahkujaid. 2017. aastal viidi lapsendamise korraldus maakondade vastutusalast üle Sotsiaalkindlustusameti vastutusalasse, millega tõsteti lapsendamise korralduse kvaliteeti.
5. 2018. aastal jõustusid uued eeskirjad alaealiste õigusrikkujate kohtlemise kohta, milles keskendutakse probleemide ennetamisele ning karistamise asemel haridusliku ja sotsiaalse sekkumise kasutamisele. Reformiga muudeti erinevate asutuste töökorraldust, alaealiste kohtlemise tööpraktikaid ja teenuste süsteemi, millega on vähenenud alaealiste kuriteod ning alaealiste arv vanglas.
6. Algatatud on erivajadustega laste tugisüsteemide reform, mille aluseks on samad eesmärgid, mis olid aluseks ka pikaajalise hoolduse puhul: parandada sotsiaalteenuste kvaliteeti ja kättesaadavust, eelkõige sotsiaal- ja tervishoiuteenuste integreerimist, vähendada piirkondlikke erinevusi teenuste kättesaadavuses ja kvaliteedis ning suurendada kohalike omavalitsuste suutlikkust nende teenuste osutamisel. Suurema hooldusvajadusega laste ja nende suure hoolduskoormusega perede seisukohalt on oluline tugisüsteemide pakkumine. Erivajadustega laste tugisüsteemi reformi käigus integreeritakse tervishoiu-, haridus-, sotsiaalkaitse- ja tööhõivevaldkonna teenused, et pakkuda igakülgset tuge hoolduskoormusega peredele. Eesmärk on ühendada eri valdkondade hindamised, et vähendada lapsevanema hoolduskoormust ja pakkuda lapsevanemale ühtset turvalist kontaktpunkti esmase nõustamise ja abi saamiseks.
7. 2022. aastal käivitati riiklik perelepitusteenus, mis on mõeldud ühise alaealise lapse või laste lahku läinud või lahkuminevatele lapsevanematele, kellel ei ole õnnestunud kokku leppida lapse elukorralduslikes küsimustes (näiteks suhtluskord või elatis).

¹ CRC/C/EST/QPR/5-7

8. Aastatel 2018–2022 on Sotsiaalministeerium muutnud vanemapuhkuste ja -hüvitiste süsteemi, eesmärgiga julgustada rohkem vanemaid ühendama töö- ja pereelu ning eelkõige isasid jagama emadega rohkem hoolduskohustusi. Vanemahüvitiste süsteem annab peredele kindlustunnet laste saamiseks ja tagab alla 3-aastast last kasvatavale vanemale asendussissetuleku. Vanemad saavad kasutada ema vanemahüvitist, isa vanemahüvitist ja jagatavat vanemahüvitist. Kui ema vanemahüvitis ja isa vanemahüvitis on vanemate individuaalsed õigused, siis jagatav vanemahüvitis on vanemate jagatud õigus, mis tähendab, et vanemad võivad valida, kumb neist hüvitist saab.

9. Alates 1. veebruarist 2023 jõustuvad mitmed olulised muudatused peretoetuste maksmisel. Peretoetuste suurendamise eesmärk on tagada lastega peredele tõhusamalt laste hooldamise, kasvatamise ja haridusega seotud kulude osaline hüvitamine.

10. Uus ohvriabi seadus jõustub 1. aprillist 2023. Kõiki ohvriabi teenuseid osutatakse ka lastele. Ohvriabiteenused on psühhosotsiaalne ja vaimse tervise abi, naiste tugikeskuse teenus, seksuaalvägivalla kriisiabi, taastava õiguse teenused, vägivallast loobumise toetamine, inimkaubandusohvrite teenus.

11. Hariduse tulevikku mõjutavate peamiste reformide hulgas on alushariduse seaduse eelnõu, riigigümnaasiumide loomine (20 tegutsevat kooli, kuus uut kooli planeeritud 2023/24 õppeaastaks) ning üleminek eestikeelsele haridusele.

12. Kogu COVID-19 pandeemia ajal kasutati erinevaid meetmeid, et tagada kvaliteetse hariduse andmise järjepidevus ning kõigi ohutus ja tervis. Üldiste liikumispääsude algfaasis tegelesid Haridus- ja Teadusministeerium ning Haridus- ja Noorteamet koolide, lapsevanemate ja laste toetamiseks vajalike ressursside ja juhendite koostamisega. Lisaks võeti kasutusele vahendeid, et toetada kaugõppes osalemiseks vajaliku riistvara ostmist, loodi asendusõpetajate programmid, pakuti eksameid tegevatele õpilastele ettevalmistuskursusi jne. Hiljem töötas Haridus- ja Teadusministeerium välja väljumisstrateegia, et paremini koordineerida jõupingutusi õpikatkestuse leevendamiseks ja jätkuva hariduse pakkumiseks. See väljumisstrateegia hõlmas esialgu nelja tegevussuunda aastateks 2021–2025: a) kaugõppest tingitud õpilüünkade leevendamine ja õpetajate töökoormuse vähendamine; b) tegevused õppijate ja haridustöötajate vaimse tervise toetamiseks; kriisi mõju leevendamine rohe- ja digioskuste suurendamisega täiendus- ja ümberõppe kaudu; c) kriisiohjet toetav teadustegevus ja muu tegevus.

13. COVID-19 kriisi alguses võeti kasutusele uus peretoetus erivajadustega lapse vanemale. Haridusasutuste üleminek kaugõppele tähendas erivajadustega laste vanematele oluliselt suuremat koormust, sest lapse erivajadused nõuavad täiendavat järelevalvet ja tuge nii õppe- kui ka hooldustegevuses, mistõttu pidid vanemad ajutiselt töölt lahkuma. Hüvitise eesmärk oli pakkuda asendussissetulekut lapsevanemale, kes pidi erivajadustega lapse kasvatamiseks ajutiselt töölt eemal olema.

14. Üks järgmiseid samme Eesti digiüleminekus on sündmuspõhiste teenuste arendamine, millega muudetakse avalike teenuste kasutamine võimalikult lihtsaks ja mugavaks. Valitsus saab inimesi aidata ja lihtsustada oluliselt nende elu, muutes tarbetu bürokraatliku tegevuse „nähtamatuks“, integreerides erinevate asutuste pakutavad teenused ühtseks tervikuks. Pereküsitised olid esimesed sündmuspõhised/proaktiivsed teenused – pereküsitiste (kõik peretoetused ja vanemahüvitised) proaktiivsus tähendab, et kui perre sünnib laps, aktiveerib rahvastikuregistri kätte kõik järgmised teenused – ei mingit taotlust, ei mingit allkirjastamist, vaid tuleb lihtsalt ühe klõpsuga kinnitada summa, millele perel on õigus (e-pakkumine).

15. Teine lapse õigustel põhinev sündmuseteenuse projekt on „lapse saamine“. Kui tulevane lapsevanem sisestab lapse eeldatava sünnikuupäeva, annab see portaal kogu olulise teabe alates raseduse algusest kuni lapse 3-aastaseks saamiseni, sealhulgas teabe erinevate hüvitiste, lapse sünni registreerimise ja isaduse omaksvõtu (isaduse tunnustamine üldiselt), lapsehoolduspuhkute jne kohta, lingid artiklitele, seadustele jms. Kogu teave arvatatakse personaalselt: millal peaksid vanemad võtma raseduse kinnitamiseks esimest korda ühendust haigla/ämmaemandaga, millal teavitada tööandjat jne. Kui inimene logib sisse veebisaidile eesti.ee oma ID-kaardiga, saab ta sealt veelgi detailsemat teavet. Tulevikus on kavas lisada teavet erinevate universaalsete teenuste kohta (lapsevanemate kursused, kodukülastused,

väikelastele osutatavad teenused, erinevad tegevused beebile jne), kuid ka isiklikud pakkumised sihitatud teenuste kohta.

II. Konventsioonist ja selle fakultatiivprotokollidest tulenevad õigused

A. Rakendamise üldmeetmed (artiklid 4, 42 ja artikli 44 paragrahv 6)

Seadusandlus

16. Sotsiaalkindlustusamet teostab riiklikku ja haldusjärelevalvet lastekaitseaduse rakendamise üle, sealhulgas lastekaitsetöö tegemise üle kohalikes omavalitsustes. Igal aastal viib Sotsiaalkindlustusamet kohalikes omavalitsustes läbi kompleksseid järelevalvemenetlusi, mis põhinevad riskihindamistel, aga ka kaebustel. Nende järelevalvetöö tulemused näitavad, et kohalike omavalitsuste lastekaitsetöö kvaliteet on ebaühtlane, kuid pärast kehtiva lastekaitseaduse vastuvõtmist 2016. aastal on tehtud märkimisväärseid edusamme. Peamised probleemid on seotud juhtumite menetlemisega ja lapse asetamisega menetluse keskmesse.

17. Aastatel 2020–2022 viis Sotsiaalministeerium läbi ja tellis mitmeid lastekaitsetöö kvaliteeti ja protsesse käsitlevaid analüüse ning uuringuid, et hinnata lastekaitseaduse rakendumist, selle mõju lastele ja peredele ning vajadust seadusemuudatuste järele. Selle töö põhjal on algatatud lastekaitse reform ja 2023. aasta aprillis valmib seaduseelnõu väljatöötamiskavatsus. Ettepanekus rõhutatakse vajadust võtta kasutusele süsteemsem lähenemisviis nii ennetustegevusele kui ka lastele ja peredele abi ja teenuste osutamisele. Seda on võimalik saavutada kohalike omavalitsuste ülesandeid täpsustades, toetades neid kaasaegse ja kaasava organisatsiooni arendamisel, kus spetsialistid saavad areneda ja saavutada paremaid tulemusi, ning rakendades ühtset laste- ja perekese juhtumikorralduse mudelit.

18. Lastekaitseaduse kohaselt peab kohalik omavalitsuse üksus looma tingimused lastekaitsetöö tegemiseks eesmärgiga tagada seaduses loetletud ülesannete täitmine (§ 17 lõiked 1 ja 2). 79 kohalikust omavalitsusest on 77 kohalikus omavalitsuses vähemalt üks lastekaitsetöötaja. Keskmine laste koguarv ühe kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötaja kohta on kolmandat aastat järjest alla 1000 lapse (2019. aastal 986 last ühe lastekaitsetöötaja kohta, 2020. aastal 965 ja 2021. aastal 929 last).

Terviklik poliitika, strateegia ja koordineerimine

19. Peaaegu kümme aastat rakendati Eestis laste ja perede arengukava 2012–2020, mille eesmärk oli tagada riigi selged arengusuunad laste ja perede heaolu ning toimetuleku toetamiseks. Strateegia eesmärk oli tagada, et kõik Eesti lapsed saaksid kasvada ja elada turvalises ning inimsõbralikus keskkonnas. Strateegia hõlmab lastele ja peredele suunatud programmi, mis kehtib praegu aastateks 2022–2025² ja mis keskendub kättesaadavate ja kvaliteetsete meetmete tagamisele, et suurendada laste ning perede heaolu, saavutamaks peamine eesmärk, milleks on laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi tõstmine, soodustades seeläbi laste sündi. Alates 2023. aastast on laste ja perede programm lisatud uude Eesti heaolu arengukavasse 2023–2030, mis keskendub viiele strateegilisele eesmärgile: laste ja pere heaolu, tööturg, vanemaealiste heaolu, sotsiaahoolekanne ning soolise võrdsuslikkuse ja võrdse kohtlemise poliitika³. Heaolu arengukavas on iga strateegilise eesmärgi jaoks igal aastal uuendatavad tegevusprogrammid.

20. Igal aastal hinnatakse programmis lastele ja peredele kavandatud näitajaid ja tegevusi, ning seda, kas oodatud tegevused viidi ellu ja kas need andsid oodatud tulemusi.

² Saadaval eesti keeles: <https://www.sm.ee/et/sotsiaalministeeriumi-valitsemisala-tegevuspohine-eelarve>

³ Saadaval eesti keeles: <https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2023-2030>

21. Rahandusministeerium on käivitanud portaali [Minuomavalitsus](#), mis annab ülevaate teenuste olukorrast ja arenguvõimalustest igas kohalikus omavalitsuses, et selle teabe põhjal suunata kohalikku arengut, võrrelda kohalike omavalitsuste teenuste taset, aidates kaasa kogemuste jagamisele, tõsta üldsuse teadlikkust kohalike teenuste korraldusest ja suurendada kodanike teadlikku osalemist kohalike prioriteetide arutamisel. Laste heaolu on üks sotsiaalkaitse alajaotustest ja hõlmab andmeid ning teavet juhtimise, töötajate ja tegevuse tulemuslikkuse kohta (kõiki kohalikke omavalitsusi hõlmava keskmisena, aga ka individuaalselt iga kohaliku omavalitsuse kohta). Portaali uuendatakse igal aastal.

22. Lasteombudsmani nõuandev kogu kaasab lapsi aruteludesse neid puudutavate oluliste küsimuste üle, võimaldab lastel väljendada oma seisukohti ja tõstatada nendega seotud probleeme. Nõuandev kogu toetab õiguskantsleri tegevust lasteombudsmanina, sealhulgas küsib lastelt arvamust erinevate seaduseelnõude ja poliitika kohta. Eesti Lastekaitse Liidu raames tegutsev noortekogu koondab aktiivseid noori, kes annavad tagasisidet ja ideid neid puudutavate seaduste ning poliitika kohta.

23. 2022. aastal jõustus uus lastekaitse seaduse muudatus (§ 13), mille kohaselt luuakse lastekaitse nõukogu, kuriteoennetuse nõukogu ja uimastienetuse valitsuskomisjoni asemele uus ühine valdkonnaülese ennetustöö valitsuskomisjon – ennetusnõukogu. Püsivate muutuste saavutamiseks on esmatähtis koostöö. Varem oli õigusrikkumiste ja riskikäitumise ennetamine Eestis asutuste vahel killustunud ning tegeleti riskide ennetamise asemel peamiselt tagajärgedega. Uue nõukogu koosseisu kuuluvad sotsiaalkaitseminister, tervise- ja tööminister, justiitsminister, siseminister, haridus- ja teadusminister ning kultuuriminister ja selle eesmärk on luua ühised alused valdkonnaülese ennetustöö arendamiseks ning tegevuskava, et juhtida koostööd eri valdkondade vahel, kujundada narko-, kriminaal- ja lastekaitsepoliitikat ning seada selleks strateegilised eesmärgid. Seega on nõukogul tugevad volitused poliitika kujundamiseks ja rakendamiseks, sealhulgas laste õiguste kaitsmist ja laste heaolu tagamist käsitlevate ettepanekute esitamiseks Vabariigi Valitsusele ja teistele asjaomastele asutustele. Lisaks kuulub juhtrühma ka teadusnõukogu, mis koosneb ülikoolide, teadusasutuste ja valdkonna ekspertide esindajatest, mille eesmärk on tagada, et riigis rakendatavad programmid, sekkumised ning teenused oleksid tõendus põhised ja kooskõlas kokkulepitud põhimõtete ning pikaajaliste ennetuskavadega.

Ressursside eraldamine

24. Lastele eraldatavad eelarvevahendid on esitatud III peatükis (Statistiline teave ja andmed). Laste suhtes ei ole rakendatud mingeid kokkuhoiumeetmeid.

Andmete kogumine

25. 2019. aastal alustas Eestis lasteombudsmani ülesandeid täitev õiguskantsler laste heaolu näitajate kogumist ja avaldamist oma veebilehel⁴. Esitatud andmed hõlmab erinevaid valdkondi, nagu haridus, õigus, tervis, sotsiaalabi jne. Andmekogumit ajakohastatakse igal aastal ja seni hõlmavad andmed ajavahemikku 2016–2020. Veebilehel antakse ka ajakohane ülevaade Eestis laste kohta avaldatud uuringutest. 2021. aasta kevadel ilmus õiguskantsleri kantslei algatusel ulatuslik artiklikogumik „Lapsed Eesti ühiskonnas“⁵, mis hõlmab erinevaid lastekaitse valdkondi. Artiklikogumiku koostamisel osales üle 40 eksperdi. Kogumiku ülesehitus põhineb lapse õiguste aluspõhimõtetel: kogumiku üheksa peatükki annavad ülevaate lapse õigustest.

26. Veebileht [Minuomavalitsus](#) annab süstematiseeritud ja ajakohase ülevaate kohalike omavalitsuste teenuste olukorrast ning hinnangu sellele. Metoodika hõlmab kohalike omavalitsuste vastutusalas olevat 16 valdkonda: alusharidus, noorsootöö, põhiharidus, eluase ja küte, liikuvus, jäätmemajandus, veemajandus, laste heaolu, täiskasvanute sotsiaalhoolekanne, rahvatervis ja turvalisus, kriisideks valmisolek, raamatukogud, sport, kultuur, muuseumid ja valitsemine. See annab võimaluse hinnata laste heaolu kohalikus

⁴ Saadaval eesti keeles: <https://www.oiguskantsler.ee/et/statistika-ja-uuringud>

⁵ Saadaval eesti keeles: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/Lapsed-Eesti-Uhiskonnas_kogumik%202021.pdf

omavalitsuses võrreldes teiste omavalitsustega, tuues seeläbi esile ka probleeme, mis võivad vajada lisatähelepanu. Lastekaitse teema jaguneb alateemadeks: juhtimine, töötajad ja taristu, teabe kättesaadavus ning tulemuslikkus. Nende teemade alla kuulub kokku 14 laste heaolu käsitlevat näitajat. Teenuste seire metoodika esialgse versiooni töötas välja Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus (RAKE) koostöös Geomedia OÜ-ga 2018. aasta lõpus. Metoodika väljatöötamisel osales üle saja eksperdi ministriumitest ja omavalitsustest, teadlased ja huvigrupid, valitsusvälised organisatsioonid ning Eesti Linnade ja Valdade Liit Metoodika väljatöötamist rahastati Euroopa Sotsiaalfondist.

27. Statistikaamet on välja töötanud laste⁶ ja noorte⁷ heaolule keskenduvad ülevaatlilikud juhtimislauad, mis pakuvad kiiret ja mugavat võimalust visualiseeritud andmete saamiseks. Vanuserühm 0–17 või 0–15 ja 16–24 on esindatud ka erinevates kogu elanikkonda hõlmavates andmetabelites⁸. Laste heaolu jaotises on seitse näitajat, mis hõlmavad selliseid teemasid nagu vaesus, eluruumi seisund, lastega leibkondade kulutused, enesetapud, osalemine asutuskeskses lastehoius, väikelaste surmad ja surmad surmapõhjuste kaupa. Sõltuvalt andmetabelist ja asjakohasusest saab Statistikaameti veebilehel olevaid andmeid liigitada vanuse, soo, puude, geograafilise asukoha, rahvusliku päritolu ja sotsiaalmajandusliku tausta järgi.

28. Sotsiaalministeeriumi heaolu arengukavas 2023–2030 peetakse üheks eelseisvaks väljakutseks lastele ja peredele suunatud poliitikameetmete teadmispõhist kavandamist ning laste kohta ja lastelt saadud nähtavaid andmeid tavastatistikas. Meie eesmärk on töötada välja ning teha kättesaadavaks ja nähtavaks ühtne ja integreeritud juhtimislauad, mis hõlmab süstematiseeritud andmeid laste heaolu ja õiguste kohta erinevates valdkondades, nt laste tervis (nii füüsiline kui ka vaimne), sotsiaal-, haridus- ja õigussüsteem ning erinevad tasandid (kohalik ja riiklik).

29. Vanemliku hoolitsuseta laste asendushooldusteenus korraldati Eestis ümber 2018. aastal, teenust hakkasid korraldama kohalikud omavalitsused. Lisaks töötati välja sotsiaalteenuste ja –toetuste andmeregister (STAR), et toetada kohalikke omavalitsusi lastele parimate asendushoolduse võimaluste leidmisel, laste registreerimisel teenustele/perekondadesse. See andis ka võimaluse saada täielik statistiline ülevaade asendushooldusteenuseid saavate laste kohta. STARiga seoti ka teisest registrist (puute andmebaasist) puudeid käsitlev teave. STARi arendatakse edasi, et tagada täpsem ja kvaliteetsem andmekogum statistiliste ülevaadete jaoks ja ka hea töövahend lastekaitsetöötajatele.

30. Andmeid vägivalla ohvriks langenud laste kohta kogutakse kriminaalõigussüsteemis ja eri teenuste kaudu. Justiitsministeerium kogub, analüüsib ja avaldab korrapäraselt andmeid registreeritud kuritegude, sealhulgas perevägivalla (sealhulgas lapse vastu suunatud või last mõjutav vägivald) ja seksuaalvägivalla (sealhulgas laste seksuaalne väärkohtlemine) kohta. Lasteabitelefoni 116 111 kogub andmeid abitelefoni ühendust võtnud laste ja täiskasvanute kohta teemade kaupa, millest üks on „väärkohtlemine“, millel on mitu alamkategoriat. Viimastel aastatel on abitelefoni helistamise kõige sagedasem põhjus olnud laste väärkohtlemine. Lastekaitseaduse hiljutised muudatused tõhustavad lapse seksuaalse väärkasutamise kohta andmete kogumist ja nende analüüsi – alates 2022. aasta maist on kohalikud omavalitsused kohustatud teavitama Sotsiaalkindlustusametit (lastemaja) kõigist laste seksuaalse kuritarvitamise juhtumitest ja kahtlustest. Seega on Sotsiaalkindlustusametil võimalik saada põhjalik ülevaade sellistest juhtumitest ning teha analüüsi ohvrite tugisüsteemi arendamiseks ning ennetus- ja suutlikkuse suurendamise meetmete suunamiseks.

⁶ Saadaval inglise keeles: <https://www.stat.ee/en/find-statistics/statistics-theme/well-being/children>

⁷ Saadaval inglise keeles: <https://www.stat.ee/en/find-statistics/statistics-theme/well-being/children>

⁸ Näiteks andmetabel: [THV23: PUUDEGA INIMESED VANUSERÜHMA, SOO JA MAAKONNA JÄRG, 1. JAANUAR.](#)

31. Laste heaolu analüüsid ja uuringud aastatel 2017–2022⁹:

- 2017. Puudega lastega perede toimetulek. ([Kokkuvõte inglise keeles](#))
- 2017. [Kohaliku tasandi lastekaitsetöö tulemuslikkuse suurendamine ja jätkusuutlik arendamine](#).
- 2018. Lapse õiguste ja vanemluse uuring ([kokkuvõte inglise keeles](#)). Regulaarne järeluurimine viiakse läbi aastatel 2023/2024.
- 2019. Puudega laste tugiteenuste arendamine ja pakkumine ning töö- ja pereelu ühildamise soodustamine. ([Kokkuvõte inglise keeles](#))
- 2019. [Laste subjektiivne heaolu kohalikus ja rahvusvahelises vaates](#).
- 2020. [Laste ligipääsetavuse uuring](#).
- 2020. OECD rahvusvahelise alushariduse ja laste heaolu uuringu IELS tulemused Eestis. ([Kokkuvõte inglise keeles](#))
- 2021. [Alushariduse ja lapsehoiu uuring Eestis](#).
- 2021. [Avatud noorsootöö, huvihariduse ja huvitegevuse võimalused noorte, eelkõige tõrjutusriskis noorte, sotsiaalse kaasatuse suurendamiseks ning vajadused nende võimaluste arendamiseks; avaneb uues aknas, uuringut tutvustavad slaidid](#)
- 2022. [Uuring riskilaste õigeaegse tuvastamise ja tulemusliku abistamise süsteemi täiustamiseks: kinnise lasteasutuse teenuse laste eluteede õppetunnid](#)
- 2022. [Kiusamist ennetavate ja vähendavate sekkumiste tõhusus ning haridusasutuste kogemused nende rakendamisel](#)
- 2022. Hariduslike erivajadustega õpilaste üleminekute toetamine sujuvaks liikumiseks haridustasemetel ja -liikide vahel ning tööturule. ([Kokkuvõte inglise keeles](#))
- 2022. Tänapäevase lastekaitse juhtumikorralduse, andmevahetuse ja e-teenuste analüüs
- 2022. ELI rahastatud tegevused ajavahemikul 2014–2020 ja sotsiaalhoolekande seaduse muudatused, mis käsitlevad asendushoolduse osutamist Eestis. ([Kokkuvõte inglise keeles](#)) Asendushoolduselt elluastuvate noorte uuring. ([Kokkuvõte inglise keeles](#))

Sõltumatu järelevalve

32. Õiguskantsleri kantselei nähtavusmeetmed hõlmavad konsultatsioone lastega, veebilehte, Facebooki kontot, trükiseid, meediaartikleid, avalikke üritusi ja koolitusi.

33. Õiguskantsleri nõunikud konsulteerivad lastega noortest koosneva nõuandva kogu kaudu ja kuulavad lapsi, kellel on spetsiifilised elukogemused. Konsultatsioonid lastega on puudutanud selliseid teemasid nagu tervishoid, töötingimused, digitaal maailm ja kliimaõiglus. Õiguskantsleri kantselei (edaspidi „Kantselei“) on korraldanud fotojahi, et koguda laste tähelepanekuid oma kohaliku kogukonna probleemidest, ning loomingulise „retseptide“ kirjutamise teemal, milliseid vanemaid lapsed vajavad. Kantseleis toimuvad ka regulaarsed kohtumised Eesti suuremate laste- ja noorteorganisatsioonidega. Veebisaidil on eraldi alajaotus, milles tutvustatakse lasteombudsmani volitusi ja lapse õigusi. Info on kättesaadav nii eesti, vene kui inglise keeles. Lapse õiguste tutvustamine kõigis kolmes keeles on kogu veebisaidi kõige külastatuim osa. Veebilehel on loetletud ka mitmesugused Kantselei trüki- ja videomaterjalid eesti ning vene keeles. Lapsesõbralike väljaannete hulka kuuluvad brošüürid lasteombudsmani, lapse õiguste, lapsespatsioonide ja politseiga suhtlemise

⁹ Rohkem Eestis läbiviidud uuringuid laste õiguste ja heaolu teemal leiab siit: <https://www.oiguskantsler.ee/et/statistika-ja-uuringud>

kohta. Trükitud materjale jagatakse koolikülastuste, avalike ürituste ja kontrollkäikude ajal. Veebileht viib ka Facebooki lehele.

34. Ameti suurimad igal aastal toimuvad üritused on noortefilmide festivali „Just Film“ raames toimuv lapse õigusi käsitlev filmiprogramm¹⁰ ning üritus „Lastega ja lastele“, mille raames tunnustatakse lapsi ja täiskasvanuid, kes on oluliselt kaasa aidanud laste heaolule. Mõlema ürituse korraldusmeeskonda kuuluvad ka alla 18-aastased noored. Õiguskantsleri nõunikud koolitavad regulaarselt lastekaitse- ja sotsiaaltöötajaid lapse õiguste teemal, kuid koolitusi on pakutud ka kohtunikele, advokaatidele, prokuröridele, politsei-, vangla- ja kriminaalhooldusametnikele, lastearstidele ning perearstidele, lastepsühhiaatritele ja koolipsühholoogidele, asendushooldus- ja noorsootöötajatele, Sotsiaalkindlustusameti järelevalveametnikele ning meditsiini- ja noorsootöö üliõpilastele.

35. Kaebusi võivad esitada lapsed ise või neid võib esitada laste nimel, mis tahes viisil ja vabas vormis. 2021. aastal esitati 258 kaebust lapse õiguste kohta, peamiselt vanemate poolt. Aastatel 2017–2021 esitasid lapsed 34 kaebust. Kaebusi kirjutatakse peamiselt eesti keeles, kuid ka vene ja inglise keeles. Lisaks räägivad õiguskantsleri nõunikud lastega (eesti, vene ja vajadusel inglise keeles), kui nad teevad kontrollkäike lasteasutustes, et arutada nende elu ja muresid. Igal aastal korraldab kantslei kohtumisi sadade õpilastega koolides kogu riigis. Kantslei edendab hästi toimivat lasteabitelefoni (116 111), mis on mõeldud esimeseks kontaktpunktiks lastele, kes vajavad abi või küsivad nõu lastega seotud küsimustes.¹¹

Levitamine, teadlikkuse tõstmine ja koolitamine

36. Eesti on pühendunud sellele, et teha laste hääl kuuldavaks ja tugevaks. Loodud on laste õiguste saadikute võrgustik, mille liikmed osalevad erinevates projektides (näiteks rahvusvahelise ISPCANi noortefoorumi korraldamine ja arvamuste avaldamine ajakirjanduses, osalemine erinevates komiteedes, žüriides ja laste aruande koostamisel ÜRO Laste Õiguste Komiteele). Võrgustikul on üle-eestiline piirkondlik katvus laste arvamuste esindamiseks (kohalikust tasandist riikliku tasandini ja vastupidi) erinevatel teemadel ning lapse õiguste konventsioonis sätestatud õiguste edendamiseks ja levitamiseks.

37. Rahvusvaheline projekt MAPChiPP (*Multi-disciplinary Assessment and Participation of Children in Child Protection Proceedings: training programme with modules and toolbox, international network*), mille eesmärk on edendada lastekaitset eri valdkondade vahel, käivitati 2017. aastal Eesti Lastekaitse Liidu poolt. Alates 2018. aastast on MTÜ viinud omavalitsustes läbi koolitusi „Koostöös lapse heaks“, toetamaks kohalikul tasandil lastega töötavate spetsialistide multidistsiplinaarset koostöövõrgustikku. Koolitused parandavad eri valdkondades (nt sotsiaal- ja tervishoiutöötajad, politsei, kohtusüsteem) töötavate praktiliste spetsialistide oskusi ning edendavad multidistsiplinaarset koostööd lastega seotud menetlustes. Projekti toetab Sotsiaalministeerium strateegilise partnerluse kaudu.

38. Alates 2016. aastast pakub riiklik Tervise Arengu Instituut lastekaitsetöötajatele tasuta täiendkoolitusi. Koolitused jagunevad põhikoolituseks mahuga 108 akadeemilist tundi ja täiendkoolituseks vajalikel teemadel. Põhikoolitus hõlmab selliseid teemasid nagu ennetus- ja kogukonnatöö kavandamine, laste õiguste õiguslik alus, kohtumenetlus, hooldusõigus ja suhtlusõigus, eestkoste, samuti lapse heaolu hindamine, juhtumikorraldus ning suhtlemine peresüsteemi, vanemate ja lapsega. Praeguseks on programmi raames toimunud veel kümme koolitust ja need on hõlmanud selliseid teemasid nagu lähisuhtevägivald, hooldusperes oleva lapse toetamine, laste seksuaalne väärkohtlemine, „Räägime lastest“ meetod, töö narkosõltuvuses vanematega. 2022. aastal viidi läbi lastekaitsetöötajate koolitusvajaduste analüüs ning töötatakse välja uued moodulid ja õppeained, et paremini vastata laste ning perede vajadustele ja ootustele, eesmärgiga muuta täiendõpe kohustuslikuks kõigile lastekaitse spetsialistidele. Alates 2023. aastast pakub

¹⁰ Filmid ja sellele järgnevad arutelud toimuvad nii eesti kui ka vene keeles. Aastatel 2017–2021 on laste õiguste filmiprogrammist kasu saanud 13 864 vaatajat.

¹¹ [2021](#) aastal võeti ühendust 12 855 korral.

täiendkoolitust Sotsiaalkindlustusamet, ühendades nii lastekaitse ja laste heaolu rakendusasutuse kui ka koolituskeskuse pädevusi.

39. Alates 2020. aastast korraldab Eesti Lastekaitse Liit lastekaitsetöötajatele ka suvekoole, et pakkuda täiendõppe võimalust mitteametlikus keskkonnas, kus keskendutakse meediasuhtlusele, vaimsele tervisele, lapsesõbraliku lastekaitsetöö toetamisele ja muudele lastekaitsetöötajate igapäevatoos vajalikele teemadele.

40. Praegused kõrghariduse õppekavad lastekaitsetööks ei vasta laste ega perede erivajadustele. Ühest küljest peavad õppekavad andma laiapõhjalisi ja teoreetilisi teadmisi sotsiaaltöö valdkonnas, kuid oluline on ka teoreetiliste lähenemisviiside ja igapäevase praktika parem integreerimine, mis omakorda toetab tööturule sisenemist või seal töötamise jätkamist. Seetõttu on kavas teha muudatusi õppekavades.

41. 2014. aastal kehtestatud riikliku õppekava tuumik koosneb kaheksast üldisest pädevusest, mida tuleb õppeprotsessi käigus arendada. Rõhuasetus on nihkunud õpetajakeskselt lähenemiselt õpilasekesksele lähenemisele. Selleks, et tagada õpilastele üldpädevuste saavutamise, on kasutusele võetud interdistsiplinaarne lähenemisviis, mis seob erinevaid erialasid ühiste ainete õppimise kaudu, et täiendada üksikute ainete õppimise ja pedagoogiliste eesmärkide saavutamist. Pädevust määratletakse kui teadmiste, oskuste, väärtuste ja arvamuste kogumikku, mis tagab valmisoleku elukestvaks õppeks ja võime saavutada tulemusi valitud valdkonnas.

42. Riiklikus õppekavas (põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava §2) oluliseks peetavad väärtused tulenevad „Eesti Vabariigi põhiseaduses“, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, lapse õiguste konventsioonis ja Euroopa Liidu alusdokumentides nimetatud eetilistest põhimõtetest. Õppekavades rõhutatakse alusväärtustena üldisi inimlikke väärtusi (ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu) ja ühiskondlikke väärtusi (vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus).

Koostöö kodanikuühiskonnaga

43. Alates 2020. aastast on valitsusväliste organisatsioonidega tehtava koostöö uus vorm strateegiline partnerlus. Strateegilised partnerid toetavad ministeeriumi haldusala tulemuseesmärkide saavutamist ning aitavad kaasa poliitika rakendamisele ja kujundamisele. Toetatakse projekte, mis on seotud laste heaolu, õiguste ja kaasamise edendamisega. Taotlusvoorud kuulutatakse välja konkreetsete teemade jaoks ning eesmärk on pakkuda pikaajalist rahastust (vähemalt 2 aastat voo kohta) ja lisaks sisulisele tegevuskavale edendatakse partnerorganisatsioonide organisatsioonilist arengut.

Laste õigused ja äri sektor

44. Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit (ITL) on nõuandekoja liige ja osaleb projekti „Targalt internetis“ paljudes tegevustes. ITL on alati pakkunud oma toetuse koos rahastamisaotlusega. Selles algatuses osalevad otseselt ka Telia (üks suurimaid telekommunikatsiooniettevõtteid) ja TalTech (Tallinna Tehnikaülikool). IKT-ettevõtted osalevad ka juurdepääsetavuse algatustes, sest lisaks erivajadustega inimestele keskenduvad nad ka lastele, et lapsed saaksid tooteid ja teenuseid ohutult ning eakohaselt kasutada. IKT-ettevõtjad, keda esindab ITL, osalevad ka asjakohases õigusloomes, näiteks laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamist ja tõkestamist käsitleva ELi määruse ettepaneku koostamisel. Selles valdkonnas rakendavad suuremad sideettevõtted vabatahtlikult ka ennetusmeetmeid, mis on Justiitsministeeriumiga kokku lepitud.

45. Samuti on olemas rida algatusi, mis ei ole niivõrd seotud laste õigustega, kuid võrd turvalise käitumise suunamisega Internetis ja kiusamisega, nagu Telia algatus „Suurim julgus“, „KüberNõõpnõel“, „KüberPähkel“, „KüberPuuring“, „KüberNaaskel“, küberturvalisuse mäng SPOOFY, CGI Eesti (IT- ja ärikonsultatsioon) räägib küberturvalisusest koolides, „Rahatarkuse kompass“ (Admiral Markets on üks loojatest), Baltic Computer Systems ja TalTechi loodud mäng „CyberSec juhtumid“.

46. 2017. aastal lepidi kokku koostöös „Nutikaitse 2017“, mille algatajateks ja allkirjastajad olid Sertifitseerimiskeskus (praegu SK ID Solutions), Riigi Infosüsteemi Amet, Swedbank Eesti, SEB Pank, Telia Eesti, Elisa Eesti ja Tele2 Eesti. Eesmärk oli ühiselt suurendada nutiseadmete kasutajate, arendajate ja müüjate turvateadlikkust ja kasutusoskusi, luues seejuures võimalusi, et turvaline tarkvara oleks lihtsalt ja kasutajasõbralikult kättesaadav. Projekti koordineeris Vaata Maailma Sihtasutus.

Rahvusvaheline koostöö

47. Eesti eesmärk on panustada arengukoostöösse 2030. aastaks 0,33% kogurahvatulust. 2020. aastal panustas Eesti 0,16% kogurahvatulust. Aastatel 2021/22 reformis Eesti oma arengukoostöö süsteemi. Sektori tõhususe suurendamiseks loodi EstDev – Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskus. Samuti lihtsustati välisministeeriumi struktuuri ning loodi arengukoostöö ja humanitaarabi osakond. Mõlemad muudatused tehti eesmärgiga keskenduda rohkem arengukoostööle ja võimaldada meie ametlikku arenguabi suurendamist. Lähiaastatel prognoosime arengukoostöö mahtude suurenemist, mis on osaliselt tingitud ka Ukraina sõjast. Eesti on olnud Ukraina kindel toetaja ja on pühendunud abi andmise jätkamisele.

B. Lapse mõiste (artikkel 1)

48. Perekonnaseadust muudeti ja §1 lõige 3 tunnistati kehtetuks alates 01.11.2022 – abielu vanuse alampiiriks on nüüd eranditult 18 aastat.

C. Üldpõhimõtted (artiklid 2–3, 6 ja 12)

Mittediskrimineerimine

49. Võrdse kohtlemise seaduse eesmärk on tagada isikute kaitse diskrimineerimise eest rahvuse (etnilise kuuluvuse), rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse alusel (§1). Praegune kohaldamisala erineb sõltuvalt põhjustest, pakkudes laiemat kaitset diskrimineerimise vastu rahvuse (etnilise päritolu), rassi või nahavärvuse alusel (hõlmab juurdepääsu sotsiaalhoolekande-, sotsiaalkindlustus- ja tervishoiuteenustele, sealhulgas sotsiaaltoetustele, hariduse valdkonnale ning üldsusele kättesaadavatele kaupadele ja teenustele, sealhulgas eluasemele). Diskrimineerimine usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude ja seksuaalse sättumuse alusel on keelatud seoses tööelu ja kutseõppega.

50. Võrdse kohtlemise seaduse muutmise seaduse eelnõu, millega laiendatakse võrdse kohtlemise seaduse kohaldamisala seoses isikute diskrimineerimisega muu hulgas vanuse alusel, läbis edukalt esimese lugemise parlamendis 2022. aasta veebruaris. Pärast seda on seaduseelnõu aga jäi tahaplaanile ja edasiminekut ei ole.

51. Sotsiaalministeerium korraldas 2020. aasta jaanuaris ja veebruaris [võrdse kohtlemise teadlikkuse tõstmise kampaania](#). Kampaania eesmärk oli murda stereotüüpe ja eelarvamusi erinevate vähemusrühmade suhtes, edendada erinevate sotsiaalsete rühmade vahelist mõistmist ja solidaarsust ning vähendada diskrimineerimist eeskuju andes. Eesmärk oli ka edendada sallivust vähemusrühmade suhtes ja ühiskondlikke hoiakuid, mille kohaselt igal inimesel on õigus ennast ühiskonnas teostada ja end turvaliselt tunda. Kampaania käigus valmis viis videoklippi, mida näidati nii sotsiaalmeedias kui ka traditsioonilistes meediakanalites, radioklipid, mida sai kuulda raadios, fotopank, tänavakampaania, erinevad artiklid võrdse kohtlemise kohta ja muud suhtekorraldustegevused meedias.

52. Olles starteegiline partner [võrdse kohtlemise võrgustikule](#), toetab ja rahastab Sotsiaalministeerium selle kaudu Eesti Inimõiguste Keskuse ja Eesti LGBT Ühingu tegevusi.

53. Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ 2–8-aastaste laste vanematele ja jätkuprogrammi „Imelised aastad“ 4–12-aastaste laste vanematele pakuvad kohalikud omavalitsused ja laste vaimse tervise keskused riigi rahastamisel. Programmi viiakse läbi on nii eesti kui ka vene keeles. Alates 2022. aastast pakutakse samu koolitusi ka vanematele, kes on rände olukorras näiteks kodumaal toimunud sõja tõttu. Need koolitused toimuvad vene

või inglise keeles ja neisse võib kuuluda kuni 1/3 ulatuses kohalikust eesti kogukonnast pärit vanematest, et aidata vanematel kohaneda kohalike oludega.

54. Välismaalastest saatjata alaealistena saabuvatele lastele pakutakse asendushooldust samadel tingimustel kui Eestis viibivatele lastele ehk tuleb järgida samu teenuse kvaliteedinõudeid. Kui varem sattusid Eestisse vaid mõned saatjata alaealised või lapspõgenikud koos vanematega, siis alates sõja algusest Ukrainas on Eestisse jõudnud palju Ukraina sõjapõgenikke ning saatjata alaealiste arv on kasvanud. Ajutist kaitset saanud Ukraina sõjapõgenikel on õigus saada samu soodustusi ja toetusi kui Eesti elanikel.

55. Vägivalla ja inimkaubanduse ohvriks langenud lastel on õigus saada riiklikult rahastatavaid ohvriabiteenuseid ja lastekaitseteenuseid. Lähtuvalt lapse olukorrast ja konkreetsetest vajadustest pakuvad Sotsiaalkindlustusamet ja/või kohalik omavalitsus lapsele vajalikke teenuseid, sealhulgas turvalist majutust, tervishoiu- ja sotsiaalteenuseid, sealhulgas nõustamist ning psühholoogilist abi.

Lapse parimad huvid

56. Teavet lapse parimate huvide kohta levitatakse spetsialistidele mitmel viisil: meililistid, koolitused, kirjalikud suunised nii elektroonilisel kujul kui ka paber kandjal, samuti koolituste videosalvestised, kohtupraktika jagamine ja arutamine. Mõned näited on järgmised: prokuröride meililist; lastele ja alaealistele spetsialiseerunud kohtunike meililist (kasutatakse teabe otseseks levitamiseks), vägivallaennetuse kokkuleppe meililist iga spetsialisti ning organisatsiooniga, kes soovib osaleda, olla kaasatud ja saada teavet teadusuuringute, analüüside, koolituste, seminaride, konverentside, ennetuskampaaniate, suuniste, projektikonkursi kutsete, uue poliitika ning algatuste jms kohta; eraldi [veebileht lastesõbraliku menetluse kohta](#) lastele, nende vanematele ja hooldajatele ning õigus- ja lastekaitse süsteemide spetsialistidele (keskendub lastele, olenemata nende rollist õigusmenetluse protsessis, sisaldab ka teavet, mida lastega töötavad ja lastega kokkupuutuvad spetsialistid peavad teadma); „Noortesõbraliku õigussüsteemi“ projekti raames (Norra ja EMP toetusel) on loodud ulatuslik koolitusprogramm ning pakutakse koolitusi teemadel, mis annavad terviklikud teadmised ja oskused lastega töötamiseks õigus- ja lastekaitse süsteemis; videokoolitusmaterjalid lapsesõbraliku menetluse kohta on loodud selleks, et jõuda spetsialistideni COVID-19 pandeemia ajal ja ka pärast seda (keskendudes lapsesõbraliku menetluse üldpõhimõtetele, professionaalsele tööle alaealistega, lapsesõbralikule tervishoiule ning ELi direktiivile alaealiste õigusemõistmise kohta; kontrollnimekiri/juhend spetsialistidele lapsesõbraliku menetluse ja parimate tavade kinnistamiseks (praktiline vahend, mis aitab õiguskaitseasutuste töötajatel ja ka teistel olla lastega suhtlemisel lapsesõbralikud).

57. Eraõiguslikud koolitused lapse parimate huvide kohta on hõlmanud selliseid teemasid nagu seaduslik hooldusõigus ja vanema ja lapse kiindumussuhe, lapse küsitlemine kohtumenetluses, lapsele elatise andmise kohustus, võõrandamine kui perevägivalla vorm, riiklikult rahastatavad perelepitusteenused, et hõlbustada vanemate koostööd lapse kasvatamisel ja selle kaudu tagada lapse huvide kaitse ja lapse heaolu.

58. Kriminaalõiguslased koolitused on hõlmanud selliseid teemasid nagu perevägivalla psühholoogilised aspektid, alaealiste ja noorte täiskasvanute kohtlemine kriminaalmenetluses, lapse küsitlemine kriminaalmenetluses ning praktiline teave ka ohutute ruumide ja videokonverentsi vahendite erineva kasutamise kohta. Järgnevad koolitusüritused toimuvad 2023. aastal, keskendudes konkreetselt nii tsiviil- kui ka kriminaalasjadele, alaealiste kohtlemine kohtumenetluses, mis on üldine koolitus kõigile kohtunikele (põhjalik ülevaade ÜRO lapse õiguste konventsioonist ning ülevaade sellest, kuidas kõige paremini kaitsta lapse huve erinevate kohtumenetluste ajal).

59. Aruandeperioodi jooksul uuendati laste asendushoolduse koolitust. Koolitus sisaldab erinevaid mooduleid, nt lapse õigused, lapse areng, kiindumussuhe, trauma ja kaotus, väärkohtlemine, lapse vaimne tervis, positiivne vanemlus jne. Koolitust pakutakse tasuta nii asendushooldusasutustele kui ka laste turvakodudele. Lisaks on välja töötatud koolitus seksuaalselt väärkoheldud laste ja inimkaubanduse ohvriks langenud laste kohta. Hooldusperedele pakutakse jätkuvalt eel- ja baaskoolitust PRIDE, mida on Eestile kohandatud.

60. Samuti on pakutud mitmeid lisakoolitusi, nt usalduslikel suhetel põhineva sekkumise TBRI (*Trust-Based Relational Intervention*) koolitus perede traumateadlikkuse tõstmiseks, Sensoa lipusüsteemi (*Sensoa Flag System*) koolitus seksuaalvägivalla ennetamiseks, konfliktide lahendamise programm ART (*Advanced Aggression Replacement Training*) konfliktide lahendamise toetamiseks, koolitus erivajadustega laste või teismelistega toimetuleku parandamiseks jne. Lisaks on pakutud koolitust „Imelised aastad“ asendushoolduse pedagoogidele, perevanematele ja kasuperedele, et parandada positiivse vanemluse oskusi.

61. Lisaks on asendushoolduse valdkonnas koostatud mitmeid suuniseid, mis toetavad lapse parimate huvide tagamist. Näiteks on Sotsiaalkindlustusamet koostanud kohalike omavalitsuste jaoks juhendmaterjali kasuperre paigutamise kohta, kohalike omavalitsuste ja noorte endi jaoks mõeldud järelhoolduse planeerimise juhendmaterjali teenuseosutajatele jne. Valminud on ka asendushooldusteenuse kvaliteedijuhend.

Lapse seisukohtade austamine

62. Kõik sotsiaalvaldkonnas lastega töötavad spetsialistid (lastekaitsetöötajad, asendushoolduse spetsialistid ja järelevalve teostajad) on läbinud koolitused ning suurt tähelepanu on pööratud laste kuulamisele ja kaasamisele. 2022. aastal jõustusid tsiviilkohtumenetluse seadustiku muudatused (§552¹), mis sätestavad, et kohus kuulab last puudutavas asjas isiklikult ära lapse, kes on suuteline seisukohti omama (varasemalt oli lapse ärakuulamise vanuse alampiir 10 aastat).

63. 2020. aastal loodi valitsusasutus Haridus- ja Noorteamet (ühendades Noorsootöö Keskuse, Sihtasutuse Archimedes, Sihtasutuse Innove ja Eesti Hariduse Infotehnoloogia Sihtasutuse tegevuse). Noortevaldkonnas edendab Haridus- ja Noorteamet noortepoliitika elluviimist ning korraldab ja arendab Eesti noorsootööteenuseid, suunab valdkonna arengut, juhib ja arendab noorte infoteenust; tegeleb noortevaldkonna seire ja mõju hindamise ning kohaliku omavalitsuse noorsootöö kvaliteedisüsteemi arendamise ja rakendamisega; rakendab noortevaldkonnas programme ja tegevusi, mis noorte osaluse ja algatusvõime, noortelaagrite ja nutika noorsootöö toetamise kaudu vähendavad noorte tõrjutuse ohtu ning aitab leida lahendusi noortele, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel.

D. Tsiivilõigused ja -vabadused

64. Eestis on astutud mitmeid samme, et määrata kindlaks kodakondsuseta isikute arv ja peatada nende arvu suurenemine. 2015. aastal võeti vastu kodakondsuse seaduse muudatus, millega sätestati, et alla 15-aastane alaealine, kes on Eestis sündinud või kes asub kohe pärast sündi koos vanema või vanematega püsivalt Eestisse elama, saab Eesti kodakondsuse naturalisatsiooni korras sünni hetkest arvates, kui tema vanemad või last üksi kasvatavan vanem, keda ükski riik ei pea kehtivate seaduste alusel oma kodanikuks, on lapse sünni hetkeks elanud Eestis seaduslikult vähemalt viis aastat. See muudatu on sisuliselt peatanud määratlemata kodakondsusega isikute arvu kasvu Eestis. 15-aastaseks saades võib laps (sealhulgas määratlemata kodakondsusega laps) ise taotleda Eesti kodakondsust. 24.01.2023 seisuga elas Eestis elamisloa või elamisõiguse alusel 30 määratlemata kodakondsusega last vanuses 15–17.

65. Määratlemata kodakondsusega isikud elavad Eestis elamisloa alusel, seega viibivad nad riigis seaduslikult. Neile on tagatud kõik samad õigused, vabadused ja kohustused, mis on tagatud Eestis elamisloa alusel viibivatele kolmandate riikide kodanikele. Teave elamislubade kohta on leitav Politsei- ja Piirivalveameti andmebaasidest ja rahvastikuregistrist.

66. Eestis ei ole õigusaktides sätestatud eraldi kodakondsusetuse kindlaksmääramise korda, kuid isiku kodakondsus (või selle puudumine) määratakse kindlaks muude menetluste käigus (nt rahvusvahelise kaitse või elamisloa andmise menetluse käigus). Kodakondsuse omamine või mitteomamine ei ole takistuseks rahvusvahelise kaitse, elamisloa või kodakondsuse saamisel, kui on täidetud muud seaduses sätestatud tingimused nende saamiseks.

67. Eesti usub, et ühinemine 1954. ja 1961. aasta konventsioonidega ei anna määratlemata kodakondsusega isikutele võrreldes nende praeguse staatusega mingeid eeliseid. Nende konventsioonide sätted ei ole nii ulatuslikud kui need õigused, mis praegu kehtivad Eesti elanikele, kellel on määratlemata kodakondsus. 1961. aasta kodakondsusetuse vähendamise konventsiooni puhul on Eesti seisukohal, et igal inimesel on õigus vabalt valida oma kodakondsus ja riik ei saa seda valikut mõjutada. Eesti on pidevalt julgustanud määratlemata kodakondsusega isikuid valima Eesti või mõne teise riigi kodakondsuse vahel, kuid valiku tegemine ei ole kohustuslik. Sellest hoolimata analüüsib Eesti nende konventsioonidega ühinemise võimalust.

E. Vägivald laste vastu (artikkel 19, artikli 24 paragrahv 3, artikli 28 paragrahv 2, artikkel 34, artikli 37 punkt a ja artikkel 39)

Lapse õigus igat liiki vägivalla puudumisele

68. Internetis toimuva seksuaalse ärakasutamise ja väärkohtlemise ennetamine toimub peamiselt küberhügieeni käsitleva teabe ja teadmiste jagamise kaudu, mida tehakse koolide õppekavade raames kõigil haridustasemetel. Küberkiusamist saab ennetada, kui arendada digioskusi, kriitilist mõtlemist ja meediapädevust. Need oskused ja pädevused on osa riiklikest õppekavadest ja neid õpetatakse valdkonnaüleselt. Eesti Haridus- ja Noorteamet on välja töötanud suunised selle kohta, kuidas koolikiusamist ennetada, kuidas seda teemat klassiruumis käsitleda ning milliseid tausta- ja muid materjale võiksid õpetajad kasutada. Lisaks rakendatakse laialdaselt SA Kiusamisvaba Kooli KiVa programmi. Haridus- ja Teadusministeerium toetab rahaliselt sihtasutust programmi arendamisel, mis hõlmab muu hulgas koolitusi (õpetajatele ning ka lapsevanematele ja koolikogukondadele, klassidele) ning nõustamist.

69. Aastatel 2019–2021 viidi läbi rahvusvaheline projekt TOOL4GENDER, mille eesmärk oli tõsta teadlikkust ja harida erinevates valdkondades tegutsevaid spetsialiste (õpetajad, psühholoogid, sotsiaalpedagoogid, koolituskeskuste personal) soolise vägivalla, selle vormide ja leviku kohta ning seeläbi ennetada soolise vägivalla juhtumeid 8-16-aastaste seas. Töötati välja veebipõhised kursused ja õppematerjalid ning veebiplatvorm, mis on [projekti veebisaidil](#) vabalt kättesaadavad.

70. Valitsuse poolt heaks kiidetud vägivallaennetuse kokkulepe 2021–2025 hõlmab inimestevahelise vägivalla eri vormide ennetamist ja nende vastu võitlemist. Põhirõhk on lastevastasel vägivallal. Kokkuleppes on sätestatud 14 vägivallaennetuse meetet, sealhulgas: vägivallaennetus haridusasutustes, noorsootöös ja huvihariduses ja –tegevuses; vägivallaprobleemidega laste ja noorte toetamine; perevägivalla ennetamine ja vähendamine; seksuaalvägivalla ja inimkaubanduse ennetamine; vägivallaennetus digimaailmas.

71. Eesti siseturvalisuse arengukava 2020–2030 sisaldab kahte vägivallaga seotud meetet/tegevust: 1) meete vägivalla ennetamiseks ja vägivallaohu vähendamiseks. Selle meetme raames on alameetmed, mille eesmärk on luua ühtne perevägivallavastane teavituskava, et suurendada teadlikkust, sealhulgas alameete laste seksuaalse ärakasutamise vältimiseks, eelkõige veebis; 2) meete, mille eesmärk on kaitsta vägivallaohvreid. Selle meetme raames on ette nähtud alameetmed, mille eesmärk on koolitada Eesti politseid vägivallaküsimustes, ohvritega tegelemise ja perevägivalla parema äratundmise teemal. Samuti on võetud meetmeid, mille eesmärk on edendada seksuaalse kuritarvitamise juhtumite uurimise suutlikkust internetis, taastava õiguse kohaldamist jne.

72. Lastekaitseaduse § 24 kohaselt on keelatud kõik laste väärkohtlemise vormid, sealhulgas kehaline karistamine. Selle rakendamine hõlmab vanemate koolitamist ja toetamist süstemaatilist arendamist ning positiivse vanemluse edendamist. Seda ülesannet täidab Eesti Tervise Arengu Instituut, millele on eraldatud eraldi eelarve laste ja perede programmi raames. Instituut jagab teavet, ressursse ja tuge lapsevanematele veebilehe [Tark Vanem](#) kaudu. Nad koordineerivad ka üleriigilist vanemlusprogrammi „Imelised aastad“, sealhulgas põhiprogrammi 2–8-aastaste laste vanematele ja jätkuprogrammi 4–12-aastaste laste vanematele. Programme pakutakse kohalike omavalitsuste ja laste vaimse tervise keskuste kaudu riikliku ning kohaliku rahastamisega, vanemad kaasatakse programmi kas lastekaitseteenistuste kaudu või oma taotlusel. Instituut korraldab regulaarselt ka positiivse

vanemlusega seotud sotsiaalkampaaniaid. 2019–2020 toimunud sotsiaalkampaaniaga „Hoolitse ka enda vajaduste eest, et olla rõõmsam lapsevanem“ tuletati vanematele meelde, et selleks, et pakkuda lapsele turvalist keskkonda, peavad nad ise hoolitsema oma vaimse ja füüsilise tervise ning hoidma oma paarisuhet. 2022. aastal algatati sotsiaalkampaania „[Rahunemispaus](#)“, mis juhtis vanemate tähelepanu sellele, kui oluline on võtta aega tugevate emotsioonide rahustamiseks ja õpetada seda ka lastele. Lisaks sellele rahastab Sotsiaalministeerium regulaarselt mitmeid valitsusväliseid organisatsioone kui strateegilisi partnereid, sealhulgas Eesti Lastekaitse Liitu, kes pakub samuti tuge lapsevanematele ja edendab positiivset vanemlust.

73. Laste paremaks kaitsmiseks vägivalla eest on oluline tagada, et kõiki probleemseid märke pannakse õigeaegselt tähele ja neile reageeritakse kiiresti. Sotsiaalkindlustusamet on välja töötanud uue ja kergesti kasutatava vahendi lapse abivajaduse esmaseks hindamiseks. Sellel esmase hindamise vahendil on potentsiaali, et seda võiksid kasutada ka teised lastega töötavad spetsialistid (pereõed ja arstid, õpetajad, politsei jne), et luua ühtne raamistik abivajava lapse hindamiseks ja sellest teatamiseks.

74. Lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava aastateks 2019–2023 on avaldanud positiivset mõju võitlusele lastevastase vägivalla ja laste väärkohtlemise vastu. Kõige sagedamini toimub perevägivald kodus ja politsei andmetel on lapsed 27% juhtudest otsesed või kaudsed ohvrid (2021. aastal). Koostamisel on uus lähisuhtevägivalla tõkestamise tegevuskava aastateks 2024–2027, milles keskendutakse ennetamisele (lähisuhtevägivalda tunnistatakse ja seda ei tolereerita ühiskonnas ning abi osutamine on süsteemne ja vajaduspõhine). Eestis rakendatakse MARAC-i mudelit kõige raskemate perevägivalla juhtumite puhul, mis aitab tagada, et juhtumiga seotud lapsed saavad vajalikku tähelepanu ja abi. Alates 2024. aastast on MARAC-i mudel riiklikult rahastatud.

75. Spetsialistide hulgas on üha enam levinud arusaam, et lapsed on perevägivalla ohvrid isegi siis, kui neid otseselt (füüsiliselt) ei väärkohelda. Perevägivallajuhtumitega seotud lastest teavitatakse tavaliselt lastekaitseteenistust. 2020. aastal käivitati politsei menetlusinfosüsteemi (MIS) ja STARi vaheline andme- ja teabevahetuslahendus, mis aitab politseil ning kohalikul omavalitsusel kiiresti ja tegevusi dubleerimata teavet vahetada. Teave abivajavate ja ohustatud inimeste, sealhulgas laste kohta saadetakse automaatselt politseist kohalikule omavalitsusele ja nende nõusolekul Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi talitusele.

76. Väärkohtlemise ja hooletussejätmise ohvriks langenud laste puhul on peamised võimalused õigluse taotlemiseks: lasteabitelefoni numbril 116 111 ja selle vestlusvõimalus veebisaidil www.lasteabi.ee, mis töötavad ööpäevaringselt eesti, vene ja inglise keeles; lastemaja seksuaalselt väärkoheldud ja selle kahtlusega laste abistamiseks neljas Eesti piirkonnas (asuvad Jõhvis, Pärnus, Tartus ja Tallinnas), mis on kättesaadav kõigile lastele Eestis; seksuaalvägivalla korral osutatavad meditsiinilist ja psühhosotsiaalset abi seksuaalvägivalla kriisiabikeskused neljas erinevas Eesti haiglas; muud ohvriabi teenused, mida osutab Sotsiaalkindlustusamet – riiklikult rahastatavad teenused kõigile, sh lastele; ohvriabi kriisitelefoni 116 006 ja vestlusvõimalus veebisaidil www.palunabi.ee neljas keeles.

77. Teatatud ja registreeritud kuritegevust jälgib ja avaldab Justiitsministeerium igal aastal ning perioodiliselt rubriigis „Kuritegevus Eestis“. Erinevad institutsioonid, sealhulgas Justiitsministeerium, viivad läbi uuringuid ja analüüse [kõigi vägivallavormide leviku ja esinemissageduse](#) kohta. 2015. ja 2020. aastal viidi läbi kaks uuringut vastavalt 16–19-aastaste ja 16–26-aastaste seas, et mõõta laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise levimust. 2015. aasta uuringus kaardistati ka vaimse ja füüsilise väärkohtlemise levimus. 2020. aasta uuringu kokkuvõtte on inglise keeles kättesaadav [siin](#).

Seksuaalne ärakasutamine ja väärkohtlemine

78. Laste seksuaalse ärakasutamise ja väärkohtlemise ennetamine on üks eesmärkidest ja meetmetest vägivallaennetuse kokkuleppes 2021–2025, millega koordineeritakse ja suunatakse ennetus- ja teadlikkuse tõstmise meetmeid kõigis valitsemissektorites. Tegevused on koondatud [siia](#). Viimastel aastatel on spetsialistidele pakutud Sensoa lipusüsteemi ja muude toetavate tööriistade alast koolitust, et tuvastada laste kahjuliku seksuaalkäitumise märke ning neile tõhusalt reageerida. Igal aastal juhib Eesti tähelepanu 18. novembril toimuvale laste seksuaalse väärkohtlemise vastasele päevale, käivitades sotsiaalmeedias ning

meedias ennetusvideosid ja -kampaaniaid. Kasutades e-õppe platvormi „Tagasi kooli“ on Justiitsministeerium edastanud mitmeid lastevastase seksuaalvägivalla ennetamise e-kursusi õpilastele nii eesti kui ka vene keeles.

79. Eesti politsei on võtnud vastu suunised, et tagada laste parim kaitse ja vältida mis tahes kahju lapsohvritele. Nendes suunistes on sätestatud, kuidas käituda lastega ja kohelda lapsi, kuidas käituda, kui kohtad ohtu sattunud või abivajavat last, kuidas käituda lapse suhtes, kelle suhtes on algatatud uurimine, ja palju muid olulisi aspekte. Need suunised hõlmavad ka seda, kuidas kõige paremini käituda saatjata alaealiste välismaalastega.

80. 2022. aastal muudeti lastekaitseadust, et täpsustada Sotsiaalkindlustusameti ülesannet laste seksuaalse kuritarvitamise juhtumites abistada lapsi lastemajas (*Barnahus*). Uue regulatsiooniga kaasnenud peamised muudatused olid seksuaalselt väärkohtlevalt käituvat lapse lisandumine lastemaja sihtrühma ning kohaliku omavalitsuse üksuste kohustus teavitada viivitamatult Sotsiaalkindlustusametit kõigist lastest, keda on seksuaalselt väärkoheldud või kelle puhul seda kahtlustatakse või kes käituvad seksuaalselt väärkohtlevalt.

81. Seksuaalselt väärkoheldud lastele spetsiaalsete teenuse osutamine on suurendanud laste, lastega töötavate spetsialistide ja üldsuse teadlikkust. Lastemaja ja ka seksuaalvägivalla kriisiabi keskuste töö Eestis alates 2017. aastast on aidanud kaasa seksuaalsest väärkohtlemisest ja vägivallast teatamise suurenemisele. 2022. aastal avaldas Justiitsministeerium [ülevaate](#) registreeritud seksuaalkuritegude uurimise ja nende eest süüdistuse esitamise kohta.

82. Eesti on võtnud ja võtab ka edaspidi meetmeid, et vältida laste seksuaalset ärakasutamist ja väärkohtlemist nii internetis kui ka väljaspool seda. Eesti kavatab aastatel 2023–2027 investeerida 750 000 eurot, et vältida laste sattumist seksuaalse väärkohtlemise ohvriks internetis. See on kooskõlas ka ELi strateegiaga, mis käsitleb tulemuslikumat võitlust laste seksuaalse väärkohtlemise vastu¹².

83. Viiakse läbi teavituskampaania, et vältida laste ja noorte sattumist seksuaalse väärkohtlemise ohvriks küberruumis. Parandatakse laste teadlikkust ja oskusi teemal, kuidas käituda kübermaailmas, et vältida seksuaalse väärkohtlemise ja väljapressimise ohvriks langemist küberruumis. Koostöös lastega koostatakse interaktiivseid videoklippe eesti ja vene keeles. Samuti kohandatakse vanu materjale ja luuakse uusi materjale laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamise teemal õpetajatele, noorsootöötajatele, lastekaitsetöötajatele ja politseiametnikele. Eraldi keskendutakse vanematele mõeldud materjalidele, et suurendada nende teadlikkust ja oskusi lastega sellel teemal rääkimisel. Projekti raames kavandatakse ka koolitusi (näiteks politseiametnikele ja teistele vahetult lastega töötavatele spetsialistidele), et tõsta noortega kokku puutuvate täiskasvanute teadlikkust ja oskusi sellest, kuidas märgata veebis väärkohtlemise ohvriks langenud noort, pakkuda asjakohast abi ja korraldada sel teemal ennetusloenguid.

84. Eesti Lastekaitse Liit kuulub INHOPE võrgustikku ja haldab ka vihjeandmise platvormi „Vihjeliin“, mis võimaldab internetikasutajatel anda teavet internetis levitatavate materjalide kohta, mis kujutavad ebaseaduslikku sisu – alaealiste seksuaalset väärkohtlemist või ärakasutamist ja inimkaubandust laste suhtes. Eesmärgiks on tööd ühtlustada koostöös Targalt internetis meeskonna tehtava tööga.

85. Eestis on veebikonstaablid – politseinikud, kes töötavad internetis. Viimastel aastatel on veebikonstaablite arv suurenenud. Nad reageerivad inimeste poolt interneti teel esitatud teadetele ja kirjadele ning koolitavad nii lapsi kui ka täiskasvanuid interneti turvalisuse alal.

86. 2021. aastal koostas Justiitsministeerium koostöös teiste sidusrühmadega soovitude loetelu lapsesõbraliku keskkonna ja spetsiaalselt sisustatud ruumide loomiseks lapsesõbralikes rajatistes. Neid soovitusi on arvesse võetud uue kohtuhoone projekteerimisel, lapsesõbralikku kohtumenetlust toetavate kastide koostamisel ja jagamisel kõikidele maakohututele ning muude õiguskaitseasutuste lapsesõbralike ülekuulamis- ja

¹² [ELi strateegia, mis käsitleb tulemuslikumat võitlust laste seksuaalse väärkohtlemise vastu](#), COM(2020) 607, 24. juuli 2020, lk 2.

küsitlusruumide kohandamisel. Kast sisaldab esemeid, mis aitavad tekitada lapse või noore jaoks menetlustoimingu ajal hubast tunnet, näiteks joogivee pudeleid, snäkke, nutupabereid, joonistuspliiatseid ja pilte värvimiseks, rahustavat pop-it mängu ja magnetitest konstrueerimise komplekti. Kohtuhoone ruumide sisustamine lapsesõbralikku keskkonda soosivate esemetega aitab kohtus töötaval spetsialistidel toetada lapsega kontakti loomist kohtumajas.

87. Laste jaoks on olemas eraldi veebileht lastesõbraliku menetluse kohta, mis sisaldab ka teavet lapsevanematele, hooldajatele ja spetsialistidele. Samuti on olemas eraldi platvorm, kus lapsohvrid saavad anda tagasisidet selle kohta, kuidas politsei, prokuratuur, kohtud, ohvriabi ja lastemaja on neid kui kuriteoohvreid toetanud.

88. Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi ja ennetusteenuste osakond loob turvalisemat elu kõigile inimestele Eestis ja Eesti kodanikele välismaal. Muu hulgas toetavad nad inimkaubanduse ohvreid, seksuaalselt väärkoheldud ja saatjata alaealisi jt, samuti inimesi, kes soovivad loobuda oma vägivaldsest käitumisest.

89. Teatatud seksuaalkuritegude arv on viimase kümne aasta jooksul kahekordistunud. See tähendab, et inimesed on teadlikumad vägivaldast ja abi otsimise võimalustest, samuti teatamise võimalustest. Just laste puhul teatavad seksuaalsest väärkohtlemisest ka spetsialistid, kes märkavad seksuaalse väärkohtlemise märke. Seksuaalse väärkohtlemise levimuse muutust saab mõõta uuringute abil. Viimane uuring 16–26-aastaste seas viidi läbi 2020. aastal.

90. Lastemajas on igal aastal suurenenud kriminaalmenetluste arv seoses laste seksuaalse ärakasutamise ja väärkohtlemise juhtumitega. Samuti on igal aastal suurenenud lastemaja teenuseid kasutavate laste arv.

F. Perekeskkond ja asendushooldus

Perekeskkond

91. 2022. aasta septembris alustati riikliku perelepitusteenuse pakkumisega. Perelepitusteenus on mõeldud ühise alaealise lapse või lahku läinud või lahkuminevatele lapsevanematele, kellel ei ole õnnestunud kokku leppida lapse elukorralduslikes küsimustes (näiteks suhtluskord või elatis). Perelepitusteenust viib läbi perelepitaja, kes neutraalse isikuna aitab lapsevanematel oma mõtteid edasi anda ja lahendada erimeelsusi.

92. Perelepitusteenuse tulemuseks on vanemate vaheline lapse kasvatamise kokkulepe. Vanemad võivad omavahel jõuda kirjaliku kokkuleppeni või lasta selle heaks kiita Sotsiaalkindlustusametil. Kui Sotsiaalkindlustusamet kiidab kokkuleppe heaks, muutub see täitedokumendiks, mis tähendab, et kui üks pool kokkulepet ei järgi, võib pöörduda täituri poole. Isegi kui vanemad ei soovi jõuda kirjaliku kokkuleppeni, tuleks ikkagi taotleda perelepitust, sest neutraalse vahendaja kohalolek hõlbustab arutelusid lapse elukorralduse üle ja suuliste kokkulepete sõlmimist.

93. Riiklikult rahastatud perelepitusteenust reguleerib riiklik perelepitusteenuse seadus, seda korraldab Sotsiaalkindlustusamet ning see on lapsevanematele tasuta. Teenus on kättesaadav kõikjal Eestis eesti, inglise ja vene keeles.

94. Riik maksab lastele, kelle vanem või vanemad ei täida ülalpidamiskohustust, toetust kuni 100 eurot kuus. Toetust makstakse kohtumenetluse ajal, lisaks on jõustunud muudatused, mille alusel makstakse toetust ka võlgniku täite- ja pankrotimenetluse ajal, kui võlgnik ei täida oma ülalpidamiskohustust.

95. Alates 2017. aastast on jõustunud mitmed muudatused, mis toetavad lapse elatise sissenõudmist:

- Kui täitemenetluse ajal ei ole elatisvõlgnik kolme kuu jooksul teinud korrapäraseid makseid lapse elatise maksmiseks ja täitevasutuse katsed elatist võlgniku varast sisse nõuda ei ole õnnestunud, võib kohus samuti määrusega tühistada järgmised võlgniku dokumendid ja keelata nende väljaandmise kuni kaheks aastaks: 1) Eesti kodaniku pass; 2) välismaalase pass; 3) pagulase reisidokument; 4) ajutine

reisidokument; 5) meremehe teenistusraamat; 6) meresõidutunnistus; 7) diplomaatiline pass.

- Kui elatisvõlgnik ei ole sõidukit või muud vara vabatahtlikult üle andnud, võib täitevametnik kasutada politseiametniku abi, et võtta oma kontrolli alla selline sõiduk või muu vara, mis on võlgniku otseses valduses. Lisaks sellele, kui isik tuleb enne rahalise kohustuse täitmist tuvastada ning kui rahaline kohustus täidetakse sularahas ja selle suurus ületab 5000 eurot, peab tuvastamiskohustusega isik eelnevalt tuvastama, kas tegemist on elatise võlgnikuga. Kui tegemist on elatise võlgnikuga, siis keeldub tuvastamiskohustusega isik elatise võlgnikule rahalise kohustuse täitmisest ning teatab viivitamata elatise nõuet menetlevale kohtutäiturile võlgniku nõudest tema vastu. Kohtutäituril on õigus nõue arestida.

96. Vanemapuhkuste ja -hüvitiste süsteemi on muudetud, et toetada vanemaid laste eest hoolitsemisel ja perekondlike kohustuste võrdsel jagamisel. Üldiselt võivad vanemad kasutada vanemahüvitist kuni 605 kalendripäeva jooksul kuni lapse 3-aastaseks saamiseni.

97. Ema vanemahüvitis on ema individuaalne õigus ehk sellele on õigus vaid emal, teine vanem seda kasutada ei saa. Töötaval emal on õigus saada kuni 100 järjestikust kalendripäeva emapuhkust, võttes arvesse lapse eeldatavat sünnikuupäeva. Emal ei ole lubatud emapuhkuse ajal töötada. Isal on õigus 30-kalendripäevasele hüvitisele, mida võib hakata kasutama kuni 30 kalendripäeva enne lapse eeldatavat sünnitähtaega kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni. Isa vanemahüvitis on isa individuaalne õigus, st hüvitist ja puhkusepäevi saab kasutada vaid isa ja neid ei saa teisele vanemale üle kanda.

98. Kui ema ning isa vanemahüvitised on lapsevanemate individuaalsed õigused, siis jagatav vanemahüvitis on vanemate ühine õigus, st vanemad otsustavad ise, kes hakkab hüvitist saama. Jagatav vanemahüvitis pakub peredele rohkem paindlikkust – nimelt on alates lapse 31. elupäevast jagatava vanemahüvitise kasutamise õigus ka isal. See muudatus on oluline, sest võimaldab isadel võtta puhkust varem ja olla lapse kasvatamisega rohkem seotud. Vanemad saavad jagatavat vanemapuhkust kuni 60 kalendripäeva jooksul koos kasutada, mille jooksul makstakse mõlemale vanemale vanemahüvitist. Nii saavad mõlemad vanemad lapse eest samaaegselt hoolitseda.

99. Maksimaalne lubatud igakuine sissetuleku määr suurenes märkimisväärselt. Alates 1. märtsist 2018, kui igakuine sissetulek on väiksem kui pool hüvitise maksimumsummast (2145,65 eurot 2023. aastal), siis vanemahüvitise summa ei vähene.

100. Kõige suurema vaesusriskiga lapsed kasvavad üles üksikvanemaga peredes. Vaesuse leevendamiseks suurendati alates 1. jaanuarist 2023 üksikvanema lapse toetust (lastetoetust makstakse lastele, kelle sünnitunnistusel puudub isa nimi) 19,18 eurolt 80 eurole. Lisaks töötame vaesuse vähendamiseks välja teenuste paketti, mis aitaks suurendada nende laste arvu, kelle elus osalevad mõlemad vanemad. Selleks, et toetada üksikvanemaid sarnasel alustel, on lähiaastatel kavas viia toitjakaotuspension pensioniskeemist üle perehüvitiste skeemi. Eesmärk on toetada ühe vanemaga lapsi kindla ja piisava summaga. Praegu on toitjakaotuspension suurus väga erinev ja ühe vanemaga lapsi toetatakse väga erinevalt. Toitjakaotuspension reformimine ja üleviimine perehüvitiste süsteemi loob võimaluse võrdselt toetada lapsi, kelle vanem on surnud.

Perekeskkonnast ilmajäänud lapsed

101. 2019. aasta seisuga on Eestis keskmine laste arv ühe lastekaitsetöötaja kohta 929, kuid keskmine laste arv igas omavalitsuses ei ole alla tuhande lapse ühe täistööajaga töötaja kohta. Kvalifitseeritud tööjõu nappuse probleemi lahendusi käsitletakse lastekaitse reformi raames, mis hõlmab lastekaitsetöötajate põhi- ja täiendkoolituse ajakohastamist, töö toetamise ja mentorluse süsteemi loomist ning kutseala populariseerimist.

102. Pidevalt koolitatakse uusi perelepitajaid ning eesmärk on veelgi suurendada nende perelepitajate arvu, kes suudavad pakkuda venekeelseid teenuseid venekeelse kogukonna toetamiseks.

103. Perepõhise asendushoolduse edendamine on üks peamisi eesmärke asendushoolduse valdkonnas. Alates 2017. aastast on selle lapsendamise ja hooldusperede eesmärgi saavutamiseks rakendatud mitmeid seadusemuudatusi.

104. 2017. aastal loodi riiklik lapsendajate register ja lapsendamise korraldamine viidi maakondade vastutusalast üle Sotsiaalkindlustusametile, et tagada lapsendamise korralduse ühtlaselt kõrge kvaliteet. 2018. aastal jõustusid sotsiaalhoolekande seaduse muudatused, et edendada perepõhist hooldust. Peredes kasvavate laste toetus ühtlustati asutustes kasvavate laste toetusega, soodustati perepõhise hoolduse eelistamist organiseerimise ja koefitsiendipõhise rahastamise kaudu ning kehtestati nõue eelistada perepõhist hooldust, kui on vaja asendushooldust.

105. Koolitused on välja töötatud ja neid on pakutud kõigile perepõhise hoolduse pakkujatele (hooldusperedele, eestkosteperedele ja lapsendanud perekondadele), samuti on välja töötatud ning pakutud kõigile kasuperedele individuaalseid ja grupitoe teenuseid.

106. Alates 2020. aastast on lühiajalise hoolduse pakkumiseks katsetatud kriisi (erakorralise) hoolduspere teenust ning erihoolduspere teenust suure hooldusvajadusega lastele. 2023. aastal viiakse lõpule kavatsus töötada välja õigusaktide muudatused, milles tehakse ettepanek täiendavate muudatuste tegemiseks, et edendada perepõhist asendushooldust. Eesmärk on pöörata rohkem tähelepanu eestkosteperedele, reguleerida hooldusperedele tugiteenuste osutamist ning kriisi- ja erihooldusteenuste osutamist. Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ pakutakse ka asendushoolduse töötajatele.

107. 2018. aastal kehtestati sotsiaalhoolekande seadusega teenuse kvaliteedi üldpõhimõtted, mis laienesid ka asendushooldus- ja turvakoduteenustele. Asendushoolduse standard on ettevalmistamisel ja see valmib lähiaastatel.

108. 2020. aastal jõustus tegevusloa kohustus turvakoduteenuse suhtes. Samuti jõustusid vahetult teenust osutavate isikute kvalifikatsiooni ja täiendõppe nõuded. Turvakoduteenuse osutajatele pakutakse sama 160-tunnist põhjalikku ettevalmistavat koolitust kui asendushooldusteenuse osutajatele.

109. Kohalikud omavalitsused on kohustatud koostama asendushooldusele suunatud lapsele juhtumiplaani. Plaan vaadatakse läbi vähemalt kord aastas. Lisaks sellele on kohaliku omavalitsuse esindaja kohustatud külastama asendushooldusteenusel olevat last vähemalt kaks korda aastas, et tagada lapse õigused ja heaolu.

110. 2018. aastal viidi sotsiaalteenuste, sealhulgas asendushooldusteenuse järelevalve maavalitsuste vastutusalast üle Sotsiaalkindlustusametile. See tagas ühetaolise järelevalve kogu riigis. Selle aja jooksul on järelevalve arenenud formaalsest järelevalvest sisulisemaks järelevalveks, mis arvestab laste õigusi ja heaolu asendushoolduses. Järelevalve käigus räägitakse alati lastega ja kontrollitakse ka seda, et lastele antakse teavet ning pakutakse võimalust võtta ühendust näiteks lastekaitsepspetsialisti või lasteombudsmaniga.

111. 2018. aastal loodi järelhooldusteenus asendushooldusest lahkuvatele noortele täiskasvanutele. Teenus on vajaduspõhine ja seda osutatakse juhtumiplaani alusel. Teenuse eesmärk on toetada õpingute jätkamist ja iseseisvat elamist. Teenuse osad on eluase, isiklike kulude katmine ning vajaduspõhine lisatoetus ja -teenused. Õpingute jätkamisel osutatakse järelhooldusteenust asendushooldusest lahkunud noortele kuni 25-aastaseks saamiseni. Järelhooldusteenuse osutamise otsustab kohalik omavalitsus eestkoste alt lahkunud noortele ja mitteõppivatele noortele. Välja on töötatud tugiisikuteenuse osutamine. Samuti on koostatud põhjalikud juhised kohalikele omavalitsustele, teenusepakkujatele ja noortele endile.

112. Igas vanglas on sisustatud laste mänguruumid kohtades, mida kasutatakse lastega kokkusaamiseks. Ka sissepääsuosas on sisustatud lastenurgad, et lastel oleks mugavam oma kokkusaamist oodata. Pikaajaliste kokkusaamiste puhul on kohtumisruumis olemas kõik vajalikud vahendid (nt lapsevoodi, vann, mähkimislaud, mängud, raamatud jne). Vanglaametnikke on koolitatud selgitama lapsele vastavalt nende vanusele kokkusaamise protsessi, et laps saaks võimalikult positiivse kogemuse ja et julgustada edaspidiseid kokkusaamisi. Vangla on koostanud ka teabematerjali lapsevanema(te)le.

113. Vanglas emade ja laste osakonna loomisel ja vangla pidevatel jõupingutustel selle lapsesõbralikumaks muutmisel on aja jooksul arvesse võetud õiguskantsleri erinevaid soovitusi. Näiteks on emadele ja nende lastele loodud eraldi ala, mis on teistest kinnipeetavatest eraldatud, sealhulgas vaba juurdepääs privaatsetele sanitaar- ja pesuruumidele (nt kambris on ka vann) ja köögile (kambri ukсед on avatud 24 tundi ööpäevas). Samuti on olemas siseruumides ja õues mängimise võimalused. Sõltuvalt lapse vanusest pakutakse lastehoiuteenust kas vanglas või väljaspool vanglat asuvas koolieelses asutuses. Vangla maksab ka lasteaia eest ning tagab transpordi lasteaeda ja tagasi. Samuti on tagatud võimalus sujuvaks üleminekuks vabasse ühiskonda. Vajadusel kaasatakse kohalikud ametiasutused ja lastekaitseteenistused eri etappidesse, et tagada laste õiguste kaitse igal ajal.

G. Puudega lapsed (artikkel 23)

114. Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorraldus põhineb kaasava hariduse põhimõttel, st sellised õpilased käivad reeglina tavakoolis. Kui õpilase puue või erivajadus nõuab väga spetsiifilist õppekorraldust või tugiteenuseid, antakse talle võimalus õppida erirühmas või käia erikoolis. Vanemad saavad valida, mis sobib nende lapsele paremini – kas tavakool või erikool. Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse riiklikult koordineeritud arengusuundi kirjeldatakse erivajadustega õpilaste õppekorralduse asjakohases kontseptsioonis.

115. Kui selgub, et õpilasel on hariduslikud erivajadused, algatab eriõppe koordinaator vajaliku pedagoogilise ja psühholoogilise hindamise ning rakendatakse täiendavaid tugimeetmeid. Vajadusel on õpilasele kättesaadavad eripedagoogi, psühholoogi või sotsiaalpedagoogi teenused. Koolides kõige sagedamini rakendatavad täiendavad tugimeetmed hõlmavad diferentseeritud õpetamist klassis, täiendavat abi pärast tunde, eripedagoogilist abi ja logopeedi seansse õppetugirühmades ning individuaalset õppekava.

116. Puudega lastel on samad õigused saada teenuseid ja toetust kui lastel, kellel ei ole puuet. Perearstide jälgimissüsteem, mille raames hinnatakse regulaarselt 0–3-aastaseid lapsi, aitab kaasa varajasele kaasamisele ja märkamisele. Kui lapse puude raskusaste on tuvastatud, on tal seaduslik alus saada rehabilitatsiooniteenuseid ja abivahendeid soodushinnaga. Igaühel on võrdne juurdepääs tervishoiuteenustele ja kaasavale haridusele.

H. Põhilised tervishoiu- ja hoolekandeteenused

117. Vaimne tervis üldiselt, keskendudes eelkõige lastele ja noortele, on viimastel aastatel tõusnud Eestis avalikkuse tähelepanu keskmesse, mille tulemusel võttis valitsus 2021. aasta kevadel vastu kauaoodatud vaimse tervise strateegia – vaimse tervise rohelise raamatu. Strateegias käsitletakse praeguse süsteemi probleemikohti ning suurenevat vajadust vaimse tervise sekkumiste ja teenuste järele.

118. Laste ja noorte vaimse tervise probleemide tõus on olnud trend alates 2010. aastast, mida kajastab [kooliõpilaste tervisekäitumise](#) regulaarne uuring. 2018. aastal teatas 40% 11–15-aastastest lastest depressiooni sümptomitest. Aastatel 2020–2022 läbi viidud [Eesti rahvastiku vaimse tervise uuringus](#) tuvastati, et 15–24-aastaste seas on depressiooni ja ärevushäire risk peaaegu kaks korda suurem kui üldelanikkonnal. Samast uuringust selgus, et koroonaviiruse kriisid avaldasid suurimat mõju noortele. Sama selgus ka riigiameti regulaarsetest uuringutest pandeemia ajal.

119. Laste ja noorte vaimse tervise probleemidega tegelemisel on suurt rõhku pandud ennetamisele, sotsiaal-emotsionaalsete oskuste arendamise toetamisele, vanemlikule haridusele ja turvalise keskkonna edendamisele koolides. Lapsevanemate toetamiseks haldab Tervise Arengu Instituut veebilehte [tarkvanem.ee](#), kus kaasaegset tõendus põhist lapsevanemate oskusteavet tutvustatakse lihtsal ja arusaadaval viisil. Instituut rakendab ka programmi „Imelised aastad“, mis on tõendus põhiste programmide kogum vanemlike oskuste arendamiseks. Praegu on programmid kättesaadavad 2–12-aastaste laste vanematele, programm väiksemate laste vanematele ja tulevastele vanematele on väljatöötamisel. Programm on lapsevanemate seas väga hinnatud ja nõutud ning 2030. aastaks seatud

strateegiline eesmärk on teha programm kättesaadavaks igas omavalitsuses ja tagada, et see jõuab haavatavate rühmadeni.

120. Vaimse tervise edendamine koolides hõlmab koolide õppekavadesse integreeritud vaimse tervise küsimusi, mida toetab õpetajate koolitamine, ja mitmesuguseid kooliväliseid vabatahtlikke tegevusi. Eestis on olemas kaks tõenduspõhist programmi – Tervise Arengu Instituudi poolt elluviidav käitumisoskuste mäng ja kiusamisvastane programm KiVa. On kaks algatust, mis pakuvad koolidele võimalust mõõta laste heaolu ja vaimset tervist ning pakkuda vastavalt nõu ja tuge – Clanbeat ja Helgeapp. Koolidele pakutakse palju erinevaid vaimse tervise alaseid koolitusi, sealhulgas teadlikkusel põhinevate eneseregulatsiooni meetodite teemaline koolitus, töö traumeeritud lastega, enesetappude ennetamine jne. 2023. aastal võetakse Eestis kasutusele tõenduspõhine enesetappude ennetamise programm „Noorte vaimse tervise teadvustamine“.

121. Eesti haridussüsteemis on vahendid abivajavate laste toetamiseks, st erihoolitus, mida osutatakse kas koolis kohepeal või tuuakse vajadusel lapseni – kooliõde, sotsiaalpedagoog, koolipsühholoog, eripedagoog, juhtumikoordinaator jne. Praegusteks väljakutseteks on haridussüsteemi varustamine personaliga, keda on vaja selliste hooldusteenuste osutamiseks, eelkõige maapiirkondades, ning koostöö parandamine sotsiaal- ja tervishoiusüsteemidega. Sotsiaalministeerium rahastab ka nõustamisteenuseid, mida osutavad valitsusvälised organisatsioonid nagu peaasi.ee ja teised.

122. Eesti tervishoiusüsteem pakub kõigile lastele soovi korral tasuta juurdepääsu tervishoiuteenustele. Kuni 2021. aastani kehtis psühhiaatrilise ravi puhul erand – lapsed vajasis oma vanema nõusolekut, välja arvatud juhul, kui meditsiinitöötaja määras juhtumi kiireloomuliseks. 2021. aastal eemaldati see piirang ja lapsed saavad omal algatusel pöörduda psühhiaatri poole. Peamine tervishoiusüsteemi kontaktpunkt on endiselt perearst, kes ravib kergemaid juhtumeid ja võib suunata patsiendi edasi spetsialistide, näiteks psühholoogi, kliinilise psühholoogi ja psühhiaatri juurde. Tervishoiusüsteemi peamine väljakutse laste vaimse tervise toetamisel ja vaimse tervise probleemide lahendamisel on spetsialistide puudus. Sotsiaalministeerium on probleemi lahendamiseks teinud mitmeid algatusi – alates 2021. aastast rahastab ministeerium täiendavalt spetsialistide koolitamist. Samuti on ministeerium alustanud vaimse tervise teenuste läbivaatamist eesmärgiga laiendada ja tugevdada madalama intensiivsusega teenuseid, nagu tugirühmad, vastastikune nõustamine jne. Samuti on ministeerium avanud pakumiskutse kohalikele omavalitsustele, et nad osutaksid oma elanikele vaimse tervise teenuseid.

123. Eesti arendab valdkondadevahelist ennetuskäsitlust ning on ellu viinud mitmeid meetmeid, et toetada laste sotsiaalseid oskuseid, eneseregulatsiooni ja vähendada riskikäitumist. Lisaks pakub riiklik Tervise Arengu Instituut interneti kaudu tõenduspõhist teavet [alkoholi](#), [tubaka](#) ja [narkootikumide](#) kohta spetsiaalsetel veebilehtedel (need veebilehed on kättesaadavad ka vene keeles). Alates novembrist 2022 on kättesaadav 24h avatud narkootikumide tugiliin, mis laste puhul teeb koostööd lasteabitelefoniaga. Narkootikumidega seotud erikampaaniaid lastele ei korraldata, kuna need ei ole tõenduspõhist mõju näidanud.

124. 2022. aastal töötati mitme organisatsiooni (ministeeriumid, järelevalveasutused, koolide ja õpilaste esindajad, WHO) koostöös välja tegevuskava laste nikotiinitarbimise ennetamiseks ja vähendamiseks. Tegevuskava rakendatakse lähiaastatel. Lisaks on viimase kümne aasta jooksul ulatusliku ja tõenduspõhise alkoholi- ja tubakapoliitika rakendamise käigus tehtud mitmeid muudatusi õigusaktides, et vähendada toodete nähtavust ja atraktiivsust, sealhulgas laste ja noorte jaoks.

125. Kõikides piirkondades pakutakse ambulatoorset ravi ja nõustamist sõltuvusprobleemidega lastele ning noortele. Tallinnas on saadaval ka statsionaarsed teenused. Lisaks pakutakse sõltuvusprobleemidega noortele (sihtrühm 13–18-aastased isikud ja nende lähedased) ravi Torujõe Noortekodus (pakub nõustamist ja ka ööpäevaringseid teenuseid).

126. Sõltuvusprobleemidega laste rehabilitatsiooniteenuste arendamine ja osutamine põhineb lapse õiguste konventsioonil. Kinnise lasteasutuse teenus on ajutine ööpäevaringne toetus lapsele, kelle käitumine ohustab tema enda (või kellegi teise) elu, tervist ja arengut. See on suunatud ka lastele, kelle vahistamine asendatakse. Lisaks vabatahtlikule

rehabilitatsiooniteenusele Torujõe Noortekodus pakutakse abi ja teenuseid sõltuvus- ja käitumisprobleemidega lastele ka Tallinna Laste Turvakeskus (sh statsionaarseid teenuseid).

127. Praegu koostatakse toitumise ja liikumise rohelist raamatut, milles keskendutakse samuti laste ülekaalulisuse vastu võitlemisele. Tasakaalustatud koolitoit on enamikule lastele tasuta. Määrust, millega kehtestatakse nõuded koolitoidule, ajakohastatakse, et viia nõuded kooskõlla uusimate toitumissoovitustega. Lisaks sellele on väljatöötamisel toidu ümberkujundamise kava, et vähendada suhkrut, soola ja rasva tarbimist (eeldatavasti hakatakse seda rakendama alates 2023. aasta teisest poolest).

128. 2022. aastal koostati Eesti Ringhäälingute Liidule (ERL) suunised, kuidas lastele turundada (toiduaineid ja jooke, eesmärgiga toetada laste tasakaalustatud toitumist). ERL on koostanud ja vastu võtnud eneseregulatsiooni (jõustus 01.01.2023). Selle suunise alusel on arvesse võetud ka WHO esitatud kriteeriumid.

129. Kõikidel lastel, sealhulgas haavatava tausta ja puudega lastel, on juurdepääs seksuaal- ja reproduktiivtervishoiuteenustele. Üle kogu Eesti on olemas tasuta nõustamiskeskused mõlemast soost noortele (kuni 26-aastastele isikutele, isegi kui neil puudub ravikindlustus). Lisaks pakutakse anonüümset nõustamist interneti teel (eesti ja vene keeles). Transsoolisele lapsele on võimalik saada abi lastearstilt või meditsiiniekspertiisi komiteelt ning komitee teenust rahastatakse alates 2022. aastast ravikindlustusest.

130. Kõik rasedad on ravikindlustusega kaetud ja raseduse jälgimist viivad läbi ämmaemandid, günekoloogid ja perearstid. Vastsündinute sünnitusjärgne hooldus on samuti ravikindlustusega kaetud ja kõigile kättesaadav. Imikute ennetavat järelevalvet teostavad perearstid ja -õed.

131. Alates 2022. aastast katsetatakse ka koduviitide programmi. Teenust osutavad koolitatud ämmaemandid. See pakub kvaliteetset, integreeritud ja kättesaadavat tugisüsteemi väikelaste ning nende perede heaolu toetamiseks. Ema vaimse tervisega seotud riskide hindamiseks kasutatakse tõendus põhiseid ja valideeritud hindamisvahendeid (Calgary ning EPDS). Varakult leitud riske leevendatakse ja perekonda toetatakse mitmel viisil täiendavate kodukülastuste kaudu, kuni laps saab üheaastaseks.

132. Peamist riiklikku tervishoiustrateegiat – rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 – rakendatakse kolme programmi kaudu: üks keskendub tervislikele valikutele, teine tervist toetavale keskkonnale ja kolmas inimkesksele tervishoiule. Planeerimisel ja rakendamisel võetakse arvesse järgmisi põhimõtteid: elukaarepõhine lähenemine, ebavõrdsuse vähendamine, tõendus põhine, kogukondade kaasamine, tervis igas poliitikas. Seetõttu on laste vajadused kaetud meie strateegilises planeerimises, rakendamises ning poliitika ja programmide hindamises.

I. Haridus, vaba aja ja kultuuritegevus

133. Põhihariduse katkestamise määr on endiselt madal (0,2–0,3% üldiselt; 0,3–0,4% poistel). Väljalangevuse vähendamiseks on tagatud haridustoetused munitsipaal- ja erakoolidele ning õppekohad riigikoolides. Selle eesmärk on luua tingimused koolikohustuse täitmiseks ning vähendada koolist väljalangemist ja õpingute katkestamist. Riik on pakkunud haridustuge munitsipaal- ja erakoolide omanikele, taganud õppekohad riigikoolides ning toetanud IBO (Rahvusvahelise Bakalaureuseõppe Organisatsiooni) õppekavade rakendamist, vanglaharidust ja Euroopa koolide arengut. Haridustoetus hõlmab toetust õppematerjalide soetamiseks, et aidata kaasa mitmekesise ja mõtestatud õpikeskkonna loomisele ning õppimise diferentseerimisele vastavalt õppija vajadustele.

134. Lisaks on valitsus noorte kaasamise toetamiseks koostanud ja heaks kiitnud noortegarantii tegevuskava. Nii Sotsiaalministeerium kui ka Haridus- ja Teadusministeerium kavandavad ja rakendavad erinevaid meetmeid NEET-noorte toetamiseks ning NEET-noorte olukorda sattumise ohus olevate noorte toetamiseks.

135. Eestikeelsele haridusele ülemineku peamine eesmärk on anda kõigile lastele, sõltumata nende emakeelest, võimalus omandada kvaliteetne eestikeelne haridus, mis toetab Eesti rahvusliku identiteedi kujunemist, suurendab sotsiaalset integratsiooni ning vähendab

hariduslikku ja sotsiaalmajanduslikku segregatsiooni. See on samuti õppijate huvides. Täielikult eestikeelne hariduskeskkond tagab paremad võimalused täiendõppeks, tööturul toimetulekuks ning ühise teabe- ja väärtusruumi jagamiseks Eestis.

136. Klassides, kus õppekeeleks on täielikult eesti keel, ei ole vene keel enam kohustuslik aine. Kui õpilaste emakeel on eesti keelest erinev ja kui koolis on vähemalt kümme sama emakeelt kõnelevat õpilast, õpiksid nad alates esimesest klassist kaks tundi nädalas oma emakeelt ja kultuuri, kui õpilased ning nende vanemad seda soovivad. Emakeele ja kultuuri õpetamine algab esimesest klassist ja mängib olulist rolli õpilase identiteedi kujunemisel.

137. Õpetajahariduse ülikooliprogrammidesse astumine on aastate jooksul suurenenud. Õpetajate uue põlvkonna kasvatamine on Haridus- ja Teadusministeeriumi üks peamisi prioriteete. Ministeerium suurendab õpetajakoolituse õppekohtade arvu 342 võrra. Tudengikohtade täitmiseks pakutakse üliõpilastele ka spetsiaalseid stipendiume, et aidata neil jõuda lõpetamiseni ja alustada oma ametialast karjääri. Lisaks õpetajakoolitusele on vaja suurendada paindlikkust õpetaja karjääri alustamiseks vajalike teadmiste ja oskuste pakkumisel ning selleks töötatakse 2023. aastaks koostöös ülikoolidega välja erinevad mikrovalifikatsiooni programmid.

138. Praegune koolieelse lasteasutuse seadus kehtib alates 1. veebruarist 2018. Koolieelse haridus ei ole Eestis kohustuslik, kuid omavalitsused on kohustatud tagama kõigile 1,5–7-aastastele lastele koha lapse elukohajärgses koolieelses lasteasutuses.

139. Alusharidust omandavatele lastele on tagatud juurdepääs logopeedidele ja eripedagoogidele. Kohalikud omavalitsused ja koolieelsed lasteasutused kasutavad ka piirkondlike nõustamiskeskuste pakutavaid teenuseid (logopeedid, eripedagoogid, psühholoogiline ja sotsiaalpedagoogiline nõustamine).

140. Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava järgib lapsekeskseid aktiivõppe meetodeid. Koolieelse hariduse eesmärk on toetada laste individuaalsust, loovust ja õppimist mängu kaudu. Lapsed, kelle kodune keel ei ole eesti keel, saavad alates kolmandast eluaastast eesti keele õppimiseks riiklikku toetust. Lisaks töötatakse välja meetodid võõrkeelte õpetamiseks eesti keelt kõnelevatele eelkooliealistele lastele.

141. Rahvusvahelised võrdlusuuringud näitavad, et Eesti koolieelsed lasteasutused on koostöös peredega loonud head tingimused lapsekeskseks õppimiseks ja õpetamiseks. Eesti alushariduses pannakse rõhku väärtuste õpetamisele, sealhulgas laste heaolu ja turvalisuse toetamisele, kiusamise ennetamisele ning laste sallivuse, hoolivuse, aususe ja julguse arendamisele.

142. Eesti kutsehariduse tegevuskava 2022–2030 on koostatud Euroopa Liidu Nõukogu soovitude ja Eesti haridusvaldkonna arengukava 2022–2035 alusel. Kutsehariduse ja -koolituse arendamisel teeb Haridus- ja Teadusministeerium tihedat koostööd töandjate kesk- ja erialaorganisatsioonide, töövõtjate organisatsioonide, teiste ministeeriumide ning kutseõpet ja -koolituse korraldavate õppeasutustega, samuti tööturu ja täiendõppe, digipöörde, õpetajate ja haridusasutuste juhtide, õppe- ja karjäärinõustamise, täiskasvanuhariduse ning koolivõrgu programmidega.

143. Kõiki olulisi partnereid koondab kutsehariduse nõukoda, mille peamiseks ülesandeks on nõustada Haridus- ja Teadusministeeriumi ning õppeasutusi kutsehariduse valdkonna strateegilise planeerimise, haridusasutuste võrgu korraldamise, koolitusvaldkondade planeerimise ja rahastamise küsimustes ning teistes olulistes kutsehariduse valdkonna küsimustes. Ministeeriumi partner kutsehariduse strateegiliste eesmärkide elluviimisel on Eesti Kutseõppe Edendamise Ühing.

144. Üheks läbivaks teemaks põhi- ja keskkooli hariduses on keskkond ja kestlik areng. Õppekavade väljatöötamise käigus uuendati 2021–2022. aasta õppekavades keskkonnateema õpiväljundeid ja sisu. Loodusteadusliku maailmavaate kujunemine ja kestliku arengu põhimõtete väärtustamine kajastuvad ka kutsehariduse õppekavades.

J. Lastekaitse erimeetmed

Varjupaigataotlejatest, pagulastest ja saatjata lapsed ning rändeolukorras olevad lapsed

145. Üldiselt ei peeta varjupaika taotlevaid lapsi kinni ning kindlasti ei peeta kinni lapspagulasi ja saatjata lapsi. Kuigi siseriiklikes õigusaktides on sätestatud võimalus paigutada saatjata alaealine majutusasutusse või kinnipidamiskeskusesse, ei ole seda praktikas juba aastaid tehtud. Tallinna Ringkonnakohus on täpsustanud, et alaealise kinnipidamine on õigustatud ainult äärmuslikel asjaoludel, kui tegemist on millegi tõeliselt erakorralisega, näiteks tõsise ohuga avalikule korrale (terrorismikahtlus, võimatus olla eraldatud isikust, kelle kinnipidamine kinnipidamiskeskuses on vältimatu jne).

146. Kinnipidamisele on ette nähtud alternatiivid. Sotsiaalkindlustusamet osutab saatjata alaealisele tema Eestis viibimise ajal asendushooldusteenust (sh majutust). Saatjata alaealiste puhul ei ole konkreetseid alternatiive kinnipidamisele, kuid on olemas üldised alternatiivid, mis on sätestatud väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduses.

147. Eesti järgib vastuvõtutingimuste sätestamisel vastuvõtutingimuste direktiivi. Abivajavad pered suunatakse vastuvõtukeskusesse. Kui peredel on vahendeid või sugulasi, et elada eramajutuses, peavad nad taotlema Politsei- ja Piirivalveametilt eraldi luba. Vastuvõtukeskuses läbivad kohustusliku tervisekontrolli nii täiskasvanud kui ka lapsed. Vajaduspõhiseid tervishoiuteenuseid, sealhulgas vaimse tervise teenuseid, osutatakse kogu vastuvõtukeskuses viibimise aja. Lapsed vanuses 7–17 on kohustatud koolis käima ja lapsed vanuses 1,5–6 (k.a.) võivad käia kohalikus lasteaias, mida soovitatakse tungivalt. Lastel on keskuses juurdepääs mänguväljakule ja eakohastele tegevustele.

148. Sõltuvalt vastuvõtukeskusest makstakse peredele rahalist toetust, mis on seotud toimetulekutoetuse tasemega. Vajadusel teavitatakse lastekaitset ning pakutakse asjakohast nõustamist ja abi. Kui perekond saab rahvusvahelise kaitse, on tal samad õigused ja kohustused kui kõigil teistel Eesti elanikel (juurdepääs haridusele, tööturule, sotsiaalteenustele ja -toetustele jne). Ühekordset rahalist toetust makstakse siis, kui pere kolib vastuvõtukeskusest välja. Vanematel alaealistel on võimalus kasutada toetust ülejäänud perest sõltumatult.

149. Saatjata laps paigutatakse viivitamatult ajutiselt varjupaika, kus osutatakse erakorralist abi oma perekonnast eraldatud lastele. Varjupaika intervjuuerib last Sotsiaalkindlustusameti spetsialist, koostatakse juhtumiplaan. Pärast lühiajalist viibimist varjupaigas liigub laps edasi asendushooldusasutusse (asenduskodu või hooldusperesse, sõltuvalt sellest, milline lahendus lapsele kõige paremini sobib). Asenduskodud järgivad perepõhist mudelit, mille kohaselt on kuni kuus last ja kuni kolm hooldajat perekonnataolises üksuses.

150. Kõigi varjupaigataotlejate, sealhulgas laste erivajadusi ja haavatavust hinnatakse regulaarselt. See on varjupaigamenetluse kohustuslik osa alates taotluse esitamisest kuni menetluse lõpuni. Alates 2020. aastast kasutab Politsei- ja Piirivalveamet varjupaigataotlejate haavatavuse hindamiseks hindamisvahendit. Seda hindamisvahendit kasutatakse ka piiril. Vahend sisaldab kontrollnimekirja aspektide kohta, mis on vajalikud selleks, et teha kindlaks, kas isik on haavatavas olukorras. Hindamine toimub kirjalikult ja see registreeritakse andmebaasis. Hindamist jagatakse majutuskeskusega. Kaalume ka ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti ja/või ELi varjupaigaameti poolt välja töötatud haavatavuse hindamise vahendite kasutuselevõtmist.

151. Menetlused, milles osalevad lapsed, eelkõige saatjata lapsed ja muud haavatavad rühmad, on kõrgema prioriteediga. Lapse parimatest huvidest lähtumine on Eestis seadusest tulenev nõue (lastekaitseseadus §21). See nõue kehtib kõigi lapsega tegelevate isikute ja asutuste suhtes ning kõikide protsesside puhul. Ka kõigis Politsei- ja Piirivalveameti tegevustes võetakse esmajärjekorras arvesse lapse parimaid huve.

152. Eestkoste ja seadusliku esindamise süsteem on korraldatud vastavalt varjupaigamenetluste direktiivile ja vastuvõtutingimuste direktiivile. Politsei- ja Piirivalveamet on kohustatud tegema jõupingutusi lapse pereliikmete võimalikult kiireks

leidmiseks. 2022. aastal viidi koos Politsei- ja Piirivalveameti ning Sotsiaalkindlustusametiga läbi ühine koolitus lapse õiguste ja eestkoste teemal.

153. Kõik saatjata alaealised on kohaliku omavalitsuse eestkoste all. Kuna lastele määratakse kiirelt seaduslikud eestkostjad, siis on nende ülesanne aidata ka elamislubadega seotud küsimustes, rahvusvahelise kaitse taotlemisel jne.

154. Kogu varjupaigamenetluse jooksul pakutakse tasuta õigusnõustamist lapsele ja tema eestkostjale, kes esindab last haldusmenetluses. Varjupaigamenetlusele on spetsialiseerunud kolm nõustajat (alates 2018. aastast) ja seitse nõustajat on spetsialiseerunud kõikidele muudele riigis seadusliku viibimise vormidele (alates 2017. aastast). Need nõustajad on tööle võtnud Politsei- ja Piirivalveamet. Nad annavad teavet telefoni, emaili, Skype'i ja otsekohtumiste teel.

155. Tasuta õigusnõustamine ja esindamine toimub riigi õigusabi seaduses sätestatud alusel ja korras. Advokatuur on kehtestanud kohustuse, et advokaadid, kes esindavad alaealisi riigi õigusabi korras, peavad läbima täiendkoolituse ning alates 2021. aastast võivad advokaadid esindada alaealisi riigi õigusabi korras ainult siis, kui nad on läbinud laste arengupsühholoogia, laste küsitlemise ja laste õigustega seotud koolituse.

156. Eestkoste üle järelevalvet teostav asutus on tsiviilkohus.

Lasterõöv, laste müümine ja nendega kaubitsemine

157. Ülevaate inimkaubanduse kuritegudest aastate lõikes ja 2021. aastal leiate [siit](#). Inimkaubandusega seotud kuritegude arv on olnud suhteliselt stabiilne, kerge tõus on tingitud mitmetest juhtumitest, mis on seotud samade isikute, kas ohvrite või kuriteo toimepanijatega. Laste langemine inimkaubanduse kuritegude ohvriks on olnud väga haruldane, kuid 2022. aastal oli kuuest registreeritud inimkaubanduse kuriteost viis seotud lastega, keda kas sunniti kauplusest varastama või keda kasutati seksuaalselt ära või sunniti neid ähvardamise teel endast paljastavaid pilte ja videosid saatma.

158. Viimati ajakohastati inimkaubanduse ohvrite suunamist ja tuvastamist käsitlevaid [suuniseid](#) 2019. aastal. Lisatud on eraldi lastele pühendatud peatükk. Alates 2021. aastast koordineerib riik kõiki inimkaubanduse ohvritele, sealhulgas lastele pakutavaid teenuseid.

159. Viimastel aastatel ei ole inimkaubanduse ohvriks langenud lapsed vajanud rehabilitatsiooni- ja taasintegreerimisabi, kuid valmisolek nende teenuste pakkumiseks on olemas. Inimkaubandusega seotud kuritegude lapsohvritest teatatakse aga tavaliselt kohaliku omavalitsuse lastekaitsetalitustele kui abi vajavatest lastest.

160. Inimkaubanduse ennetamisega on tegeletud juba aastaid, alustades juba kutsekoolidest. Eesti inimkaubandusevastase võitluse eksperdid kohtuvad igal aastal kutsekoolide õpilastega, et arutada inimkaubanduse eri liike, näiteks näilikke abielusid ja seksuaalset ärakasutamist. Kutsekoolide kogemus oli hea platvorm, millele luua inimkaubanduse vastaseid noortekampaaniaid. 2020. aasta algatust „Tagasi kooli“ kasutati selleks, et jõuda koolidesse ja levitada teavet 15–18-aastastele lastele. Tehti kaks videotundi ([eesti](#) ja [vene](#) keeles), samuti lisati e-kooli kodulehele [E-koolikott](#) riigi poolt koostatud loengud ja muud materjalid. 2023. aastal alustame uue algatusega, mille eesmärk on tõsta gümnaasiumiõpilaste (1/3 kõigist) teadmisi inimkaubandusest aastatel 2023–2029. Häid kogemusi lastega kaubitsemise tõkestamisel jagatakse ka Läänemeremaade Nõukogu hiljutises [koondaruandes](#), sealhulgas teadlikkuse tõstmises õiguse ja meedia üliõpilaste hulgas Tallinna ja Tartu Ülikoolis.

Lapsesõbralik õigusemõistmine

161. 2018. aastal ajakohastati Eesti laste ja noorte süüteomenetlust, et soodustada taastava õiguse rakendamist. Ettevalmistused nende muudatuste tegemiseks algasid 2015. aastal seoses siseriiklike ja rahvusvaheliste suundumustega muuta alaealiste õigusemõistmise erisüsteemid lapsesõbralikumaks, sh tagada laste põhiõigused menetluse ajal ja suurendada mittekariistusõiguslike meetmete kasutamist.

162. Kõige olulisemad muudatused olid järgmised: politsei ja prokuratuur otsustavad sekkumise ulatuse iga üksikjuhtumi puhul, taastava õiguse meetmete kasutamine on tõusnud;

valikuvõimaluste arv on suurenenud, et oleks rohkem võimalusi lapse või noore suhtes meetme määramiseks vastavalt tema vajadustele; vangistuses olevate alaealiste arv on vähenenud (2020 ja 2021 maksimaalselt viis alaealist vangistuses); menetlusosaliste suhtumine taastava õiguse meetmetesse on positiivne; noorsootöötajate kaasamine ja tähtsus menetlustes on suurenenud; vajadus valdkondadevahelise võrgustiku järele on suurenenud ja seda kasutatakse laialdasemalt; Sotsiaalkindlustusamet pakub riiklikul tasandil alaealistele õigusrikkujatele mõeldud teenuseid (sh „ringist välja“ mudel, konfliktide lahendamine, konsultatsioonid kinnistes lasteasutustes, sotsiaalse rehabilitatsiooni teenused, mitmemõõtmeline pereteraapia ja kohalikud omavalitsused).

163. Kuigi seda kasutatakse väga harva, võib 14-aastane või vanem alaealine olla kohtueelse menetluse ajal kuni kaks kuud vahi all (kriminaalmenetluse seadustiku §131¹ lõige 1: Alaealine kahtlustatav või süüdistatav ei või kohtueelses menetluses olla vahistatud üle kahe kuu. § 131 lõige 3 sätestab, et alaealise vahistatava puhul hindab eeluurimiskohtunik erilise põhjalikkusega vahistamisega kaasnevaid võimalikke negatiivseid mõjusid vahistatule.

164. Samuti võib kohus vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku §131 lõikele 3² alaealise isiku vahistamise korral määrata, et vahistamine asendatakse alaealise kinnisesse lasteasutusse paigutamiseega. Võib ka juhtuda, et alaealise vahistatu, kes rikub kinnises lasteasutuses viibimise tingimusi, võib kinnise lasteasutuse juhi ettekande alusel ja kohtu loal viia üle vanglasse vahistust kandma (§ 131 lõige 3³). Vangistusseaduse §12 kohaselt hoitakse mehi ja naisi, alaealisi ja täiskasvanuid, kinnipeetavaid ja vahistatud üksteisest eraldi. Siiski sätestab ka vangistusseadus §12 lõige 5, et selles reeglis võib teha erandeid, kui see on vajalik seoses õppimise, töötamise või muu tegevusega või kui alaealise eraldamine täiskasvanutest on vastuolus alaealise huvidega. Näiteks kui ainult üks alaealine on vahistatud ja ainult üks alaealine on kinnipeetav, võib olla nende huvides, et neid ei hoitaks üksteisest eraldi. Või kui alaealisi vahistatud ei ole ja on ainult üks alaealine kinnipeetav, siis võib olla alaealise huvides, et teda hoitakse koos noorte täiskasvanutega, et vältida isolatsiooni.

165. Vangistusseaduse asjakohane paragrahv, mis käsitleb haridust eelvangistuse kontekstis (eelvangistust ja vahistamist kasutatakse sünonüümina), on § 93 lõige 4 ja kinnipeetava kontekstis § 84 (ja § 34–36).

166. Vangistusseaduse asjakohane paragrahv, mis käsitleb tervist eelvangistuse kontekstis, on § 93 lõige 6, ning kinnipeetava kontekstis § 14 lõige 1¹, § 49, § 49¹, § 52, § 53.

167. Vangistusseaduse asjakohased paragrahvid kirjavahetuse ja telefonikõnede kohta on eelvangistuse kontekstis § 28 ja § 29 ning kinnipeetava kontekstis § 96 ja § 97.

168. Advokatuuri juhatuse otsusega määrati 2021. aastaks kolm koolituskursust, mille läbimine on kohustuslik advokaatidele, kes esindavad alaealisi riigi õigusabi korras hooldusõiguse, suhtlusõiguse ja eestkoste küsimustes ning kriminaalasjades. Seisuga 31. detsember 2021 on selle kohustuse täitnud 127 advokaati. 2021. aasta jooksul lisandus 10 advokaati, kes läbisid kõik kolm kohustuslikku koolitust. Nende koolituste teemad on järgmised: 1) laste õigused, 2) laste küsitlemine, 3) lapse arengupsühholoogia. Riigi õigusabi infosüsteemis jagatakse lastega seotud korraldusi ainult advokaatidele, kes on läbinud eespool nimetatud koolitused.

K. Laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitlev fakultatiivprotokoll

169. Laste müümine on karistusseadustiku § 173 kohaselt kriminaalkorras karistatav.

170. Lapsporno on karistusseadustiku §175¹ ja §178 kohaselt kriminaalkorras karistatav.

171. Lapsi ei karistata ise loodud seksuaalsete kujutiste vabatahtliku jagamise eest (karistusseadustiku § 175, § 175¹, § 178, § 145¹ ja § 179).

172. 14–18-aastased lapsed on selgesõnaliselt kaitstud seksuaalse ärakasutamise eest prostitutsioonis ja nende kasutamise eest pornograafilistes etteastetes ja materjalides (karistusseadustiku § 175¹ ja § 178).

L. Fakultatiivprotokoll laste kaasamise kohta relvastatud konfliktidesse

173. Komitee soovitus oli, et Eesti peaks üldiselt keelama alla 18-aastastele lastel tulirelvade käsitlemist. Soovime selgitada, et vastavalt seadusele võib lasketiiru juhendaja treenida kõiki üle 12-aastaseid isikuid vanema loal ja juhendaja järelevalve all. Eesti Kaitseliit järgib seadust ja nad ei korralda sõjalisi koolitusi alla 18-aastastele lastele, vaid õpetavad pigem muid oskusi, nagu orienteerumine, matkamine ja looduses ellujäämine. Täiendavaks selgituseks sätestab Kaitseliidu seadus, et noorliikmeid ei saa kutsuda osalema sõjaväelisel väljaõpetel.

174. Mis puudutab sõltumatut kaebuste esitamise mehhanismi, siis kõik noorliikmete koolitused viiakse läbi professionaalsete instruktorite poolt ja vanemate loal. Sõltumatu kaebuste esitamise mehhanism toimib lasteombudsmani kaudu.

M. Fakultatiivprotokoll teatmise kohta

175. Enne kui Eesti saab võtta seisukoha kolmanda fakultatiivprotokolli ratifitseerimise kohta, on vaja täiendavat analüüsi.

III. Statistiline teave ja andmed

A. Rakendamise üldmeetmed (artiklid 4, 42 ja artikli 44 paragrahv 6)

176. Teave lapsi ja sotsiaalvaldkondi käsitlevate eelarveridade kohta.

Tabel 1. Sotsiaalministeeriumi kulud või eelarve (tuhandetes eurodes) laste õiguste kaitseks

Teenuste rühm / aasta	2017*	2018**	2019	2020	2021	2022 eelarve	2023 eelarve
Asendushoolduse korraldamine ja arendamine	15 734,32	16 924,10	17 384,52	21 170,05	22 950,31	22 603,85	24 100,01
Erivajadustega lastele teenuste osutamine ja nende teenuste arendamine	15 798,42	19 612,90	21 630,63	19 747,53	21 062,70	23 187,73	20 715,67
Lastekaitse korraldamine ja arendamine	1 073,04	890,75	1 503,07	1 901,31	2 158,67	2 403,85	2 192,45
Ohvrite tugiteenused lastele ja peredele	31,92	378,66	544,65	701,64	848,18	1 248,40	1 842,45
Perelepitusteenus							1 636,48
Riskirühma kuuluvatele lastele ja noortele teenuste pakkumine ja nende teenuste arendamine	858,89	1 073,20	1 928,37	2 662,10	3 350,21	3 566,39	4 431,33
Vanemlike oskuste arendamine	849,07	525,10	892,69	705,55	962,75	927,26	1 157,50
KOKKU kulud (Sotsiaalministeerium) laste õiguste kaitseks	34 345,67	39 404,70	43 883,94	46 888,18	51 332,82	53 937,46	56 075,88
(Sotsiaalministeeriumi) laste õigustega seotud kulude osakaal riigieelarvest	0,37%	0,37%	0,39%	0,39%	0,39%	0,38%	0,33%
Kulude eelarve riigieelarves	9 375,547	10 530,461	11 257,689	12 083,411	13 303,715	14 253,281	16 838,947

*2017. aasta ei ole metoodika tõttu võrreldav.

**kuni aastani 2019 arvestatakse kuludes käibemaksu.

Allikas: Eesti Sotsiaalministeerium

B. Lapse mõiste (artikkel 1)

177. Andmed alla 18-aastaste laste arvu ja osakaalu kohta.

Tabel 2. Elanikkond 1. jaanuari seisuga vanuse ja soo järgi, tuhandetes inimestes

Vanus / aasta, sugu	2017		2018		2019		2020		2021		2022	
	Mehed	Naised	Mehed	Naised	Mehed	Naised	Mehed	Naised	Mehed	Naised	Mehed	Naised
0-2	21,72	20,36	21,95	20,27	22,05	20,48	21,89	20,69	21,43	20,55	20,90	20,01
3-6	30,06	28,50	29,04	27,70	28,86	27,55	29,15	27,52	29,33	27,40	29,75	27,78
7-10	31,20	29,63	31,86	30,31	31,60	30,05	30,86	29,40	30,17	28,68	29,25	27,95
11-14	26,68	25,47	27,84	26,27	29,32	27,52	30,55	28,65	31,22	29,69	31,81	30,36
15-17	18,68	17,50	19,00	17,89	18,88	18,14	19,47	18,87	20,37	19,39	21,45	20,09
Kokku 0–17	128,34	121,45	129,69	122,43	130,70	123,75	131,92	125,13	132,52	125,71	133,15	126,18
Protsent elanikkonnast	20,8%	17,4%	20,9%	17,5%	20,9%	17,7%	21,0%	17,9%	21,0%	18,0%	21,0%	18,1%

Allikas: Statistikaamet

Tabel 3. Elanikkond vanuses 0–19 aastat kodakondsuse järgi, tuhandetes inimestes

Kodakondsus / aasta	2018	2019	2020	2021	2022
Eesti	263,60	266,51	269,08	269,91	270,88
ELi riik (v.a Eesti)	1,79	1,90	2,02	2,12	2,27
ELi mittekuuluv riik	9,32	9,64	10,18	10,52	11,05

Allikas: Statistikaamet

Tabel 4. Elanikkond vanuses 0–19 aastat, 1. jaanuar, maakondade kaupa*, tuhandetes inimestes

Maakond (linn) / aasta	2018	2019	2020	2021
Harju	128,30	131,04	133,41	134,94
...Tallinn	86,36	87,44	88,15	88,30
Hiiu	1,48	1,50	1,49	1,46
Ida-Viru	25,34	24,97	24,59	23,98
Jõgeva	5,35	5,32	5,29	5,21
Järva	6,03	6,01	6,01	5,99
Lääne	3,97	3,96	4,04	4,06
Lääne-Viru	12,33	12,37	12,37	12,33
Põlva	4,65	4,65	4,63	4,67
Pärnu	17,77	17,94	18,12	18,12
Rapla	7,15	7,25	7,37	7,35
Saare	6,12	6,18	6,22	6,26
Tartu	35,28	35,93	36,63	36,96
...Tartu linn	22,50	22,52	22,69	22,52
Valga	5,58	5,53	5,48	5,45
Viljandi	9,18	9,19	9,18	9,23
Võru	6,79	6,80	6,76	6,69
Maakond teadmata	0,10	0,02	0,03	0,09
Kogu Eesti	275,40	278,65	281,62	282,78

*Elukoht on rahvastikuregistris märgitud elukoht. Kui see on märkimata jäetud, liigitatakse isikud kategooriasse „maakond teadmata“.

Allikas: Statistikaamet.

C. Üldpõhimõtted (artiklid 2–3, 6 ja 12)

178. Andmed enesetapukatsete või enesetapu sooritanud laste arvu kohta.

Tabel 5. Enesetapud soo ja vanuserühma (0–19) järgi

Vanuserühm / aasta, sugu	2017		2018		2019		2020		2021	
	Poisid	Tüdrukud	Poisid	Tüdrukud	Poisid	Tüdrukud	Poisid	Tüdrukud	Poisid	Tüdrukud
0-9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10-14	0	1	1	0	1	0	1	2	1	0
15-19	3	2	7	3	5	3	7	5	3	5
Kokku 0–19	6		11		9		15		9	

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas

Tabel 6. Tahtlik enesevigastamine soo ja elukoha järgi (0–17-aastased)

Maakond	Sugu / aasta	2017	2018	2019	2020	2021
Harju	Poisid ja tüdrukud	83	84	123	128	155
	Poisid	31	24	37	37	33
	Tüdrukud	52	60	86	91	122
Hiiu	Poisid ja tüdrukud	0	1	2	3	1
	Poisid	0	1	0	0	0
	Tüdrukud	0	0	2	3	1
Ida-Viru	Poisid ja tüdrukud	21	17	16	27	19
	Poisid	5	8	5	10	4
	Tüdrukud	16	9	11	17	15
Jõgeva	Poisid ja tüdrukud	2	6	7	8	4
	Poisid	2	2	3	3	0
	Tüdrukud	0	4	4	5	4
Järva	Poisid ja tüdrukud	3	3	10	7	7
	Poisid	0	1	3	3	0
	Tüdrukud	3	2	7	4	7
Lääne	Poisid ja tüdrukud	3	1	1	3	2
	Poisid	1	1	0	1	0
	Tüdrukud	2	0	1	2	2
Lääne-Viru	Poisid ja tüdrukud	10	9	14	6	14
	Poisid	3	1	0	2	3
	Tüdrukud	7	8	14	4	11
Põlva	Poisid ja tüdrukud	5	3	1	4	9
	Poisid	1	0	1	1	1
	Tüdrukud	4	3	0	3	8
Pärnus	Poisid ja tüdrukud	14	14	8	5	17
	Poisid	3	0	2	0	0
	Tüdrukud	11	14	6	5	17
Rapla	Poisid ja tüdrukud	3	6	5	13	15
	Poisid	0	3	1	2	1

	Tüdrukud	3	3	4	11	14
Saare	Poisid ja tüdrukud	4	3	7	2	4
	Poisid	1	1	3	1	1
	Tüdrukud	3	2	4	1	3
Tartu	Poisid ja tüdrukud	25	23	29	25	29
	Poisid	5	4	5	8	6
	Tüdrukud	20	19	24	17	23
Valga	Poisid ja tüdrukud	2	8	3	9	6
	Poisid	1	3	1	3	0
	Tüdrukud	1	5	2	6	6
Viljandi	Poisid ja tüdrukud	2	13	6	8	6
	Poisid	0	4	2	3	2
	Tüdrukud	2	9	4	5	4
Võru	Poisid ja tüdrukud	5	5	5	3	7
	Poisid	2	1	0	2	0
	Tüdrukud	3	4	5	1	7
Maakond teadmata	Poisid ja tüdrukud	0	0	3	2	0
	Poisid	0	0	1	1	0
	Tüdrukud	0	0	2	1	0
Elab väljaspool Eestit	Poisid ja tüdrukud	1	0	1	0	1
	Poisid	0	0	0	0	1
	Tüdrukud	1	0	1	0	0
Elukoht teadmata	Poisid ja tüdrukud	0	0	1	0	0
	Poisid	0	0	1	0	0
	Tüdrukud	0	0	0	0	0
Kogu Eesti	Poisid ja tüdrukud	182	196	240	253	295
	Poisid	55	54	64	77	51
	Tüdrukud	127	142	176	176	244

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas

E. Vägivald laste vastu (artikkel 19, artikli 24 lõige 3, artikli 28 lõige 2, artikkel 34, artikli 37 punkt a ja artikkel 39)

179. Andmed laste ja lapsohvrite vastu suunatud vägivalla kohta.

Tabel 7. Aastatel 2018–2022 registreeritud vägivallakuritegude ohvrite arv*

Aasta	2018		2019		2020		2021		2022	
	Alla 18-aastased ohvrid	Kõik ohvrid	Alla 18-aastased ohvrid	Kõik ohvrid	Alla 18-aastased ohvrid	Kõik ohvrid	Alla 18-aastased ohvrid	Kõik ohvrid	Alla 18-aastased ohvrid	Kõik ohvrid
§ 113. Tapmine	0	38	2	29		32		19		16
§ 114. Mõrv	2	19	1	8		23	2	12		5
§ 115. Provotseeritud tapmine						1				
§ 117. Surma põhjustamine ettevaatamatusest	0	10	0	4		3		5		5

§ 118. Raske tervisekahjustuse tekitamine	5	81	1	68	3	52	1	60		42
§ 119. Raske tervisekahjustuse tekitamine ettevaatamatusest	3	12		1		1	1	2	1	7
§ 119 ¹ . Kakluses osalemine				1						
§ 120. Ähvardamine	48	462	31	373	22	274	25	237	33	311
§ 121. Kehaline väärkohtlemine	338	2646	198	1715	163.	1424	179	1351	318	2141
§ 123. Ohtu asetamine	1	2				1		2		1
§ 133. Inimkaubandus	0	1	2	5	5	8	1	4		6
§ 133 ² . Kupeldamine	0	3				1				
§ 135. Pantvangi võtmine	0	1								
§ 136. Vabaduse võtmine seadusliku aluseta	3	18	11	30	3	17	5	15	2	7
§ 141. Vägistamine	33	103	34	86	24	76	36	83	30	90
§ 141 ¹ . Tahtevastane sugulise iseloomuga tegu	2	2	4	8	20	43	19	42	19	46
§ 142. Sugulise kire vägivaldne rahuldamine	2	5			2	3			1	2
§ 143. Suguühtele või muule sugulise iseloomuga teole sundimine	1	3	1	1						
§ 143 ¹ . Sugulise kire rahuldamisele sundimine	0	1								
§ 143 ² . Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu mõjuvõimu kasutades	0	0	10	15	5	11	7	21	4	11
§ 144. Suguühe järeltulijaga	3	7	3	8	4	6	7	13	6	10
§ 145. Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealisega	27	49	18	33	16	33	21	40	36	63
§ 145 ¹ . Alaealiselt seksi ostmine	12	14	7	11	6	15	7	16	22	40
§ 200. Röövimine	12	118		98	12	87	9	102	6	74
§ 263. Avaliku korra raske rikkumine	62	432	46	282	22	184	16	146	39	205

* Vanus on antud kuriteo registreerimise hetkel.

Allikas: Eesti Justiitsministeerium

Tabel 8. Lapsohvrite ja/või lapstunnistajatega seotud kuritegude osakaal kõigist lähisuhtevägivalla kuritegudest

Aasta	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Osakaal	u 30%	u 25%	29%	27%	27%	26%

Allikas: Eesti Justiitsministeerium

Tabel 9. Aastatel 2018–2022 registreeritud alaealiste vastu suunatud kuritegude ohvrite arv

Alaealiste vastu suunatud kuriteod (karistusseadustik) / aastas	2018	2019	2020	2021	2022
§ 175. Inimkaubandus alaealiste suhtes	34	16	26	16	5
§ 175 ¹ . Lapspornole juurdepääsu taotlemine ja selle jälgimine	4	6	4	4	0
§ 178. Lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine	42	22	28	29	42
§ 178 ¹ . Seksuaalse eesmärgiga kokkulepe lapsealisesega kohtumiseks	5	0	0	0	0
§ 179. Lapsealise seksuaalne ahvatlemine	83	77	92	48	85
§ 182. Alaealise kallutamine alkoholi tarvitamisele	74	90	49	57	71
§ 182 ¹ . Alaealisele alkoholi müümine ja ostmine	0	12	3	7	3

Allikas: Eesti Justiitsministeerium

F.Perekeskkond ja asendushooldus (artiklid 5, 9–11, artikkel 18 lõiked 1–2, artiklid 20–21, 25 ning artikkel 27 lõige 4)

180. Andmed majanduslikku ja muud liiki tugiteenuseid saavate perede ja laste arvu ja osakaalu kohta.

Tabel 10. Toimetulekutoetuse maksmine lastega peredele, 2017–2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Toimetulekutoetust saanud lastega perede arv (aasta jooksul)	4411	3597	3254	3265	2833
...nendest pered, kus on üks täiskasvanu	2938	2453	2288	2228	1959
Toimetulekutoetust saanud peredes olevate laste arv (aasta jooksul)	8652	6616	6042	6008	5162

Allikas: Eesti Sotsiaalministeerium

181. Andmed laste arvu kohta asutuspõhises ning pere- ja kogukonnapõhises hoolduses.

Tabel 11. Perest eraldatud laste arv (aasta jooksul)

Maakond (linn) / aasta	2017	2018	2019	2020	2021
Harju	79	73	91	102	77
...Tallinn	59	49	57	39	64
Hiiu	2	4	0	0	0
Ida-Viru	54	92	54	32	23
Jõgeva	9	8	10	6	3
Järva	3	8	7	4	6
Lääne	4	7	0	2	0

Lääne-Viru	18	5	20	8	23
Põlva	12	7	13	7	7
Pärnus	11	12	12	21	23
Rapla	7	3	17	13	23
Saare	5	5	0	0	2
Tartu	32	28	29	49	41
Valga	8	13	19	26	7
Viljandi	16	7	9	2	7
Võru	7	15	11	12	13
Kogu Eesti	267	287	292	284	255

Allikas: Eesti Sotsiaalministeerium

Tabel 12. Vanemliku hoolitsuseta laste asendushooldus (0–19-aastaste isikute arv aasta lõpus)

	2017	2018	2019	2020	2021
0–19-aastaste isikute arv, kes on asutuspõhises hoolduses	968	899	797	800	787
0–19-aastaste isikute arv pere-/kogukonnapõhises hoolduses	1552	1552	1532	1477	1426
Perepõhise hoolduse osakaal	61,6%	63,3%	65,8%	64,9%	64,4%

Allikas: Eesti Sotsiaalministeerium

Tabel 13. Vanemliku hoolitsuseta laste asendushooldus (peamiselt 0–19-aastased) asutuspõhises hoolduses, keskmine hoolduspäevade arv, puudega isikute arv ja osakaal asutuspõhises hoolduses

	2017	2018	2019	2020	2021
Asutuspõhises hoolduses olevate laste koguarv (aasta lõpus)	968	899	797	800	787
keskmine hoolduspäevade arv aastas (aasta jooksul hooldusel viibinud isikute kohta)	307,7	301,9	308,0	307,8	309,5
asutuspõhises hoolduses olevate puuetega inimeste arv (aasta lõpus)	403	394	359	344	335
asutuspõhises hoolduses olevate puuetega inimeste osakaal (aasta lõpus)	41,6%	43,8%	45,0%	43,0%	42,6%

Allikas: Eesti Sotsiaalministeerium

Tabel 14. Vanemliku hoolitsuseta laste (peamiselt 0–19-aastased) asendushooldus pere- ja kogukonnapõhises hoolduses, puudega inimeste arv ja osakaal pere- ja kogukonnapõhises hoolduses.

	2017	2018	2019	2020	2021
Perepõhises ja kogukonnapõhises hoolduses olevate isikute koguarv (aasta lõpus)	1552	1552	1532	1477	1426
Perepõhises ja kogukonnapõhises hoolduses olevate puuetega inimeste arv (aasta lõpus)	217	212
Perepõhises ja kogukonnapõhises hoolduses olevate puuetega inimeste osakaal (aasta lõpus)	14,7%	14,9%
Perepõhises hoolduses olevate isikute arv	161	124	133	145	146
... puuetega inimesed perepõhises hoolduses	23	27
Eestkostehooldusel olevate isikute arv	1391	1428	1399	1332	1280
... puuetega inimeste arv eestkostehooldusel	194	185

Allikas: Eesti Sotsiaalministeerium

G. Puudega lapsed (artikkel 23)

182. Andmed puudega laste kohta.

Tabel 15. Puudega laste arv (vanuses 0–17 aastat, aasta lõpus)

	2017	2018	2019	2020	2021
Puudega laste arv (vanuses 0–17 aastat, aasta lõpus)	12896	13928	12949	10125	9808
Puude raskusaste:					
keskmine	5000	5133	4372	3660	3934
raske	7164	7986	7768	5796	5253
sügav	732	809	809	669	621
Puude tüüp					
intellektuaalne (välja arvatud psüühikahäire)	1861	2361	2971	3341	3457
psüühikahäire	393	275	509	559	612
keel ja kõne	1201	1449	1301	1009	1097
kuulmine	254	265	282	269	244
visuaalne	160	156	146	120	113
liikumine	937	938	936	605	489
kombineeritud	3957	4442	3888	2474	2302
muu	4133	3929	2879	1748	1494
tüüp puudub	...	113	37	...	

Allikas: Eesti Sotsiaalkindlustusamet

Tabel 16. Puudega laste arv (vanuses 0–17 aastat, aasta lõpus)

	2017	2018	2019	2020	2021
Puudega laste koguarv	12 896	13 928	12 949	10 125	9 808
Puudega laste arv perepõhises hoolduses	23	27
Puudega laste arv eestkostehooldusel	186	173
Asutuspõhises hoolduses olevate puudega laste arv	367	360	341	322	316
Asutuspõhises hoolduses olevate puudega laste osakaal	2,8%	2,6%	2,6%	3,2%	3,2%

Allikad: Eesti Sotsiaalministeerium ja Sotsiaalkindlustusamet

H. Põhilised tervishoiu- ja hoolekandeteenused (artikkel 6, artikkel 18 lõige 3, artiklid 24 ja 26, artikkel 27 lõiked 1–3 ja artikkel 33)

183. Kõigil Eesti lastel on ravikindlustus.

184. Andmed laste ja vaimse tervise teenuste ning väikelastele ja noorukitele spetsialiseerunud spetsialistide arvu kohta.

Tabel 17. Väikelastele ja noorukitele spetsialiseerunud lastearstide arv.

	2017	2018	2019	2020	2021
Kooliarst	5	4	4	7	7
Laste- ja noortepsühhiaater	11	12	20	21	18

Lastekirurg	17	16	17	17	17
Lastearst	154	147	148	138	136
Kooliõde	281	290	299	307	312
Lasteõde	299	289	297	282	282

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas

185. Andmed alaealiste emade kohta.

Tabel 18. Sünnitajad vanuserühma ja elukoha järgi

Maakond / Aasta, vanus	2017			2018			2019			2020			2021		
	10-14	15-17	18-19	10-14	15-17	18-19	10-14	15-17	18-19	10-14	15-17	18-19	10-14	15-17	18-19
Harju	0	11	65	1	19	53	0	11	47	2	15	52	0	8	25
Hiiu	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ida-Viru	0	13	24	0	10	27	0	13	33	0	13	29	1	8	16
Jõgeva	0	5	5	0	0	5	0	4	5	0	1	6	0	4	7
Järva	1	4	13	0	2	8	0	1	8	0	1	10	0	1	8
Lääne	0	1	12	0	2	6	0	0	6	0	2	3	0	1	6
Lääne-Viru	0	12	13	0	3	21	0	5	16	0	4	10	0	4	15
Põlva	0	1	6	0	1	6	0	2	6	0	0	3	0	1	1
Pärnu	0	7	15	0	4	26	0	9	25	0	1	15	0	4	18
Rapla	0	1	7	0	0	6	1	2	6	0	1	5	0	2	0
Saare	0	2	2	0	2	4	0	3	2	0	1	4	0	2	3
Tartu	0	8	29	1	6	31	1	3	19	0	5	20	0	5	15
Valga	0	3	10	0	2	5	0	0	4	0	2	13	1	2	2
Viljandi	0	3	11	0	4	14	0	3	9	0	4	11	0	4	11
Võru	0	2	7	0	6	5	0	2	9	0	4	5	0	4	3
Elab väljaspool Eestit	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0
Kogu Eesti	1	73	221	2	61	217	2	58	195	2	54	186	2	50	130

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas

186. Andmed laste kohta, kes kuritarvitavad narkootikume või alkoholi.

Tabel 19. Kanepi tarvitamise sagedus viimase 12 kuu jooksul, 15- ja 16-aastased (%)

	Poisid ja tüdrukud	Poisid	Tüdrukud
Ei ole kasutanud	83,6	81,3	85,8
1–2 korda	7,5	7,7	7,2
3–5 korda	3,7	3,8	3,5
6–9 korda	1,8	2,2	1,5
10–19 korda	1,6	2,3	0,9
20 ja enam korda	1,8	2,7	1,1

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, Euroopa kooliõpilaste alkoholi ja narkootikumide kasutamise võrdlusuuring (ESPAD).

Tabel 20. Inhalantide tarvitamise sagedus viimase 12 kuu jooksul, 15- ja 16-aastased (%)

	Poisid ja tüdrukud	Poisid	Tüdrukud
--	--------------------	--------	----------

Ei ole kasutanud	94,1	95,1	93,2
1–2 korda	4	4,3	3,7
3 ja enam korda	1,9	0,6	3,1
3–5 korda
6–9 korda
10–19 korda
20 ja enam korda

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, ESPAD

Tabel 21. Joobes olemise sagedus soo ja vanuse järgi, 2017/2018. õppeaasta (%)

		11-aastased	13-aastased	15-aastased
0 korda	Poisid ja tüdrukud	96,7	88,2	59,9
	Poisid	94,9	88,5	56,9
	Tüdrukud	98,6	87,8	62,7
1 kord	Poisid ja tüdrukud	2,2	5,5	12,9
	Poisid	3,4	4,8	13,9
	Tüdrukud	0,9	6,2	11,9
2 või rohkem korda	Poisid ja tüdrukud	1,1	6,4	27,2
	Poisid	1,7	6,7	29,2
	Tüdrukud	0,5	6	25,4

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, ESPAD

Tabel 22. Purjus olemise sagedus majandusliku olukorra järgi, 11-, 13- ja 15-aastased, 2017/2018 õppeaasta (%)

	Hea	Keskmine	Vaene
0 korda	82,5	81,3	81,2
1 kord	7,5	6,4	6,9
2 või rohkem korda	9,9	12,3	11,9

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, ESPAD

Tabel 23. Purjus olemise sagedus rahvuse järgi, 11-, 13- ja 15-aastased, 2017/2018. õppeaasta (%)

	Eestlased	Mitte eestlased
0 korda	80,9	84,1
1 kord	6,9	6,9
2 või rohkem korda	12,3	9

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, ESPAD

Tabel 24. Joobes olemise sagedus viimase 30 päeva jooksul 15–16 aastaste seas, soo järgi, 2019 (%)

	Poisid ja tüdrukud		Tüdrukud
	Poisid	Tüdrukud	
Isegi mitte üks kord	91,5	92	91,1
1–2 korda	7	6,5	7,4
3–5 korda	0,9	0,9	0,9
6–9 korda	0,4	0,4	0,4
10–19 korda	0,1	0,2	0,1
Üle 20 korra	0,1	0	0,1

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, ESPAD

Tabel 25. Joobes olemise sagedus viimase 12 päeva jooksul 15–16 aastaste seas, soo järgi, 2019 (%)

	Poisid ja tüdrukud	Poisid	Tüdrukud
Isegi mitte üks kord	34,3	38,8	30,1
1–2 korda	22,7	21,5	23,8
3–5 korda	14,8	13,2	16,2
6–9 korda	10,8	10,8	10,9
10–19 korda	9,4	8,7	10
20–39 korda	4,8	3,9	5,6
Üle 40 korra	3,2	3,1	3,4

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, ESPAD

187. Andmed ülekaaluliste/rasvunud laste kohta.

Tabel 26. Ülekaalulisus/rasvumine soo ja vanuse järgi, 2017/2018. õppeaasta

	11-aastased	13-aastased	15-aastased
Poisid ja tüdrukud	17,7%	17,2%	16,4%
Poisid	21,0%	21,2%	19,7%
Tüdrukud	5,0%	13,2%	13,3%

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC).

Tabel 27. Ülekaalulised/rasvunud lapsed elukoha järgi, 2017/2018. õppeaasta, kõik vanuserühmad

Harju, Rapla	15,3%
Ida-Viru, Lääne-Viru	17,8%
Järva, Pärnu, Viljandi	19,2%
Tartu, Jõgeva, Põlva, Valga, Võru	17,2%
Hiiu, Saare, Lääne	26,0%

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, HBSC

Tabel 28. Ülekaalulised/rasvunud lapsed majandusliku olukorra järgi, 2017/2018. õppeaasta, kõik vanuserühmad

Hea	13,9%
Keskmine	17,5%
Vaene	20,7%

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, HBSC

Tabel 29. Ülekaalulised/rasvunud lapsed rahvuse järgi, 2017/2018. õppeaasta, kõik vanuserühmad

Eestlased	17,5%
Mitte eestlased	16,0%

Allikas: Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, HBSC

188. Andmed noorte nõustamisteenuste kohta.

Tabel 30. Kuni 26-aastastele lastele ja noortele pakutavate noorte nõustamisteenuste arv

Kogu Eesti	Tallinn	Tartu	Pärnus	Viljandi	Paide	Haapsalu	Rapla	Põlva	Saaremaa	Valga	Võru
17	4	2	1	1	1	1	1	1	2	1	2

Allikas: Eesti Seksuaaltervise Liit (<https://seksuaaltervis.ee>)

189. Peamised Eestis kasutatavad vaesusnäitajad on absoluutne ja vaesuseohu (suhtelise vaesuse) näitaja. Absoluutse vaesuse määr näitab nende inimeste osakaalu, kelle ekvivalentnetosissetulek jääb allapoole absoluutset vaesuspiiri (elatusmiinimumi), mida arvutatakse kulude põhjal. Absoluutse vaesuse piirmäär koosneb kolmest peamisest kulukomponendist: toidukorv (v.a alkohol ja tubakatooted), eluasemekulud ja isiklikud mitte-toidukaubad.

190. Suhtelise vaesuse määr näitab nende isikute osakaalu, kelle ekvivalentnetosissetulek jääb alla suhtelise vaesuse piiri. Eestis, nagu ka kõigis teistes ELi riikides, on suhteliseks vaesuspiiriks kehtestatud 60% riigi keskmisest ekvivalentnetosissetulekust pärast sotsiaalseid siirdeid.

191. Laste suhtelise vaesuse määr vähenes 2021. aastal (sissetuleku aasta) 13,6%-ni¹³. Eesti on üks väheseid riike, kus laste suhteline vaesuse määr on madalam kui kogu elanikkonna suhtelise vaesuse määr. Näiteks Eurostati andmete põhjal on 2021. aastal (uuringu aasta, sissetuleku aasta on 2020) veel üheksa ELi riiki, kus laste suhteline vaesus on madalam kui kogu elanikkonna vastav näitaja.

192. Samuti vähenes 0–17-aastaste laste absoluutse vaesuse määr 2,5%-lt 2017. aastal 1,3%-le 2021. aastal.

Tabel 31. Vaesuses ja vaesuse piiril elavate laste osakaal ning arv, 2017–2021 (sissetulekuaastad; uuringuaastad 2018–2022)

	2017	2018	2019	2020	2021
Suhtelise vaesuse määr, %					
Kogu elanikkond	21,9	21,7	20,7	20,6	22,8
0–17	15,2	17,2	15,2	15,5	13,6
Absoluutse vaesuse määr, %					
Kogu elanikkond	2,7	2,2	2,3	2,2	1,4
0–17	2,5	1,6	2,5	2,7	1,3
Vaesuses elavate laste arv					
Suhtelises vaesuses elavad lapsed, tuhandetes	38,2	43,8	38,9	40,3	..
Absoluutses vaesuses elavad lapsed, tuhandetes	6,4	4,1	6,5	6,9	..
Vaesuse piirid, eurodes					
Igakuine suhtelise vaesuse piir, eurodes	527	573	611	631	763
Igakuine absoluutne vaesuse piir, eurot	207	215	221	220	234

... vaesuses elavate laste arv 2021. aastal avaldatakse märtsis 2023.

Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring 2018–2022 (sissetuleku aastad 2017–2021)

193. Lastega leibkondade puhul on vaesuse määr suurim üksikvanemaga leibkondades. Kolme või enama lapsega paaride vaesus on aastate jooksul nii palju vähenenud, et 2021. aastal oli nende suhtelise vaesuse määr lastega leibkondade seas kõige madalam.

Tabel 32. Suhtelise vaesuse määr ja absoluutse vaesuse määr leibkonnatüübi järgi, 2017-2021 (sissetulekuaastad; uuringuaastad 2018-2022)

	2017	2018	2019	2020	2021
Suhtelise vaesuse määr, %					
Lastega leibkond, kokku	13,7	15,2	14	14,2	13
Täiskasvanu ja laps(ed)	39	35,1	27,3	36,6	32,7
Ühe lapsega paar	9,9	11,6	9	9,8	10,3
Kahe lapsega paar	11,5	15,1	12,2	13,2	9,3

¹³ Siin ja edaspidi on Statistikaameti avaldatud vaesuse määrad esitatud sissetuleku aasta järgi ja Eurostati avaldatud vaesuse määrad uuringu aasta järgi.

Kolme või enama lapsega paar	14,7	15	16,8	14,1	5,3
Muu lastega leibkond	9,9	10,3	14,4	8,9	14
Absoluutse vaesuse määr, %					
Lastega leibkond, kokku	2,2	1,5	2,3	2,2	4,2
Täiskasvanu ja laps(ed)	7,8	4,6	5,3	6,1	..
Ühe lapsega paar	1,5	1,1	1,2
Kahe lapsega paar	2,8	1,6	2,8	2,6	..
Kolme või enama lapsega paar	2,3	1,6	3	1,9	..
Muu lastega leibkond

..ebausaldusväärased andmed, mis on tingitud vaatluste väikesest mahust.

Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring 2018–2022 (sissetuleku aastad 2017–2021)

194. Suhtelise vaesuse sügavust saab iseloomustada vaesuse määra alusel erinevate vaesuse piiride puhul: 40%, 50% või 70% mediaanvõrdlussissetulekust (suhteline vaesus on ametlikult arvatatud 60% mediaansissetulekust). Suhtelise vaesuse määr, mis on 40% mediaansissetulekust, eristab kõige väiksema sissetulekuga inimesi, kes elavad suhtelises vaesuses. Statistikaameti andmed näitavad positiivset muutust – nende laste osakaal, kelle võrdsustatud netotulu on alla 40%, on aastatel 2017–2021 vähenenud (5,3%-lt 2017. aastal 4,5%-le 2021. aastal). Samuti väheneb nende arv, kelle sissetulek moodustab vähem kui 50% mediaanist.

Tabel 33. Suhtelise vaesuse määr ja absoluutse vaesuse määr laste seas erinevate vaesuse piiride järgi, 2017-2021 (sissetulekuaastad; uuringuaastad 2018-2022)

	2017	2018	2019	2020	2021
Suhtelise vaesuse määr, %					
40% mediaansissetulekust	5,3	5,3	5,4	6	4,5
50% mediaansissetulekust	9,2	10	9,2	10,6	8,6
60% mediaansissetulekust	15,2	17,2	15,2	15,5	13,6
70% mediaansissetulekust (ei ole suhtelises vaesuses)	23,4	24,4	21,3	23,7	19,8
Absoluutse vaesuse määr, %					
Kuni 80% absoluutse vaesuse piirist (otsene vaesus)	1,3	1,2	1,8	1,9	0,8
80–99% absoluutsest vaesuse piirist (vaesuse ohu piirkond)	1,3	..	0,7	0,7	..
100–125% absoluutse vaesuse piirist (ei ole absoluutse vaesuses, vaesuse ohus olev ala)	2,1	2,1	1,3	1,6	..
Üle 125% absoluutse vaesuse piirist (ei ole absoluutse vaesuses, vaesuse riski vaba piirkond)	95,4	96,3	96,1	95,7	97,9

..ebausaldusväärased andmed, mis on tingitud vaatluste väikesest mahust.

Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring 2018–2022 (sissetuleku aastad 2017–2021)

I. Haridus, vaba aja ja kultuuritegevus (artiklid 28–31)

195. Koolikohustus lõpeb põhikooli lõpetamisega (keskmiselt 16-aastaselt) või siis, kui inimene saab 17-aastaseks.

196. Andmed koolist väljalangenud laste arvu ja osakaalu kohta;

Tabel 34. Andmed koolist väljalangenud laste arvu ja osakaalu kohta;

	2017	2018	2019	2020	2021
Põhikool	0,3%	0,3%	0,3%	0,2%	0,25%
Gümnaasium	0,8%	1,6%	1,2%	0,7%	0,9%

197. 2021/2022. aastal oli Eestis kaks algkooli, 35 põhikooli, 36 gümnaasiumi ja neli täiskasvanute gümnaasiumi, mille põhikirjas on õppekeeleks vene või eesti ja vene keel. Statsionaarses õppevormis õppis vene keeles 21 079 õpilast ja mittestatsionaarses õppevormis 76 õpilast. 24 neist õppis erakoolide gümnaasiumiastmes, ülejäänud põhikooliastmes.

198. Andmed laste arvu kohta erikoolides ja tavakoolide eriklassides puuetest tulenevate hariduslike erivajadustega lastele.

Tabel 35. Üldhariduses erilist ja tõhustatud tuge vajavate õpilaste jaotus aastatel 2017–2022 õppevormide lõikes.

Õppevorm / Aasta	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Erikool erivajadustega õpilastele	39,3%	35,1%	36,5%	35,0%	31,6%	29,2%
Eriklass	33,3%	31,8%	32,4%	32,9%	34,0%	34,6%
Tavaklass	27,4%	33,1%	31,1%	32,1%	34,4%	36,2%

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

199. Andmed alushariduses osalevate laste arvu ja osakaalu kohta.

Tabel 36. Andmed alushariduses osalevate laste arvu ja osakaalu kohta

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alushariduses osalevate laste arv	66,895	65,935	66,330	66,375	66,979	68,983
Osakaal (3–7) %	91,2	91,3	91,1	91,6	91,2	91,6

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

200. Andmed laste arvu kohta riiklikes ja erakoolides, sealhulgas religioossetes koolides.

Tabel 37. Andmed laste arvu kohta riiklikes ja erakoolides, sealhulgas religioossetes koolides.

	2017	2018	2019	2020	2021
Põhikool KOKKU	126,384	129,317	131,095	132,050	132,965
Erapõhikool	7,539	8,355	9,094	9,701	10,418
Munitsipaalpõhikool	116,787	119,048	120,207	120,505	120,585
Riiklik põhikool	2,058	1,914	1,794	1,844	1,962
Gümnaasium KOKKU	26,893	27,333	27,639	28,779	29,611
Eragümnaasium	1,353	1,449	1,444	1,577	1,744
Munitsipaalgümnaasium	21,708	21,285	21,244	22,024	21,611
Riiklik gümnaasium	3,832	4,599	4,951	5,178	6,256

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

Tabel 38. Noorte (15–24-aastaste), kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitusel (NEET), arv ja osakaal, tuhandetes inimestes.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
NEET-noorte arv, tuhandetes	12,0	12,3	8,6	12,2	13,4	13,4
Mehed	5,4	6,9	4,1	6,2	7,4	8,5
Naised	6,6	5,5	4,5	6,0	6,0	4,9
NEET-noorte osakaal vastavas isikute rühmas, %	9,4%	9,8%	6,9%	9,7%	10,9%	10,7%
Mehed, %	8,4%	10,8%	6,6%	9,6%	12,1%	13,6%
Naised, %	10,5%	8,9%	7,3%	9,8%	9,7%	7,8%

Allikas: Statistikaamet

J. Lastekaitse erimeetmed (artiklid 22, 30, 32–33, 35–36, artikli 37 punktid b–d ja artiklid 38–40).

201. Andmed varjupaigataotlejate ja pagulaslaste kohta.

Tabel 39. Varjupaigataotlejate ja pagulaslaste arv riikide kaupa

Kodakondsus	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Kokku
Afganistan			1		6	4	11
Albaania	1		2				3
Armeenia			1		2		3
Aserbaidžaan		2					2
Bangladesh		2					2
Egiptus		3					3
Eritrea			2	2	2		6
Gruusia	8					1	9
India		1					1
Iraak	5		1		1		7
Iraan	1	1	1				3
Jeemen			1		2		3
Kosovo	1		1				2
Pakistan		3					4
Palestiina		1					1
Sri Lanka	5						5
Süüria	2	1	5	4		1	13
Tadžikistan				1	1	1	3
Türgi			10		3	1	14
Ukraina	7	6	3			121	137
Valgevene	4				2	3	9
Venemaa	3		7	2		46	58
Kokku	37	20	36	9	19	178	299

Allikas: Siseministeerium

Tabel 40. Varjupaigataotlejate ja pagulaslaste arv, soolises lõikes

2017		2017 Kokku	2018		2018 Kokku	2019		2019 Kokku	2020		2020 Kokku	2021		2021 Kokku	2022		2022 Kokku
F	M		F	M		F	M		F	M		F	M		F	M	
4	5	9	3	2	5	6	8	14	1	1	2	4	1	5	10	5	15
3	3	6				1	2	3				1	1	2	4	6	10
1		1	1		1	1		1				1		1	7	4	11
				1	1		1	1	2		2				1	3	4
1		1	1		1										4	7	11
1	1	2	1		1	1		1				1	1	2	8	4	12
							1	1				1	1	2	4	6	10
1	1	2				1		1				1		1	6	5	11
2	1	3				2		2							6	7	13
1	3	4	1		1				1	1					6	5	11
2		2		3	3		3	3	1		1	1	1	2	5	5	10
1		1					1	1					1	1	4	8	12
1		1	1	1	2	1		1		1	1				6	8	14
1		1				2	1	3				2		2	2	5	7
						1	1	2							1	3	4
												1	1	2	7	3	10
	1	1	1	1	2				2	2					2	6	8
1	2	3		3	3		2	2							1	4	5
20	17	37	9	11	20	16	20	36	4	5	9	12	7	19	84	94	178

Allikas: Siseministeerium

202. Varjupaigaküsimustes selline statistika puudub. Palun vaadake punktis a osutatud tabelit.

203. Andmed saatjata varjupaigataotlejatest laste kohta;

Tabel 41. Saatjata varjupaigataotlejatest lapsed

Kodakondsus	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Kokku
Afganistan						2	2
Kokku	0	0	0	0	0	2	2

Allikas: Siseministeerium

Tabel 42. Saatjata varjupaigataotlejate lapsed, vanuse ja soo lõikes

Vanus/sugu	2022		2022 Kokku
	F	M	
16		1	1
17		1	1
Kokku		2	2

204. Puuduvad varjupaigataotlejatest lapsed ja pagulaslapsed ning rändeolukorras olevad lapsed, kes on kinni peetud, sealhulgas transiidikeskustes.

205. Kõikidel lastel, sealhulgas varjupaigataotlejatel ja pagulaslastel, on juurdepääs kooli ja tervishoiuteenustele üldistel alustel.

206. 2017. ja 2018. aastal ei ole registreeritud inimkaubandusjuhtumitesse (karistusseadustiku §133) kaasatud lapsi, 2019. aastal oli kaks juhtumit viiest, 2020. aastal 19 juhtumit 20-st ja 2021. aastal viis juhtumit kuuest, kus lapsed olid kaasatud.

207. Kõikidel lastel on juurdepääs rehabilitatsiooniteenustele. Abistatud lapsed: 2019. aastal üks poiss, 2018. aastal seitse alaealist (viis tüdrukut, kaks poissi), 2017. aastal neli tüdrukut.

208. Kõikidel juhtudel, mis on toonud kaasa karistusi, on kuriteo toimepanija Eesti päritolu ja karistused on vahemikus 3–4 aasta vangistust inimkaubandusega seotud kuritegude eest.

209. 2018. aastal toimus Eestis alaealiste õigusrikkujate kohtlemise reform. Reformi eesmärk oli anda politseile ja prokuratuurile laiemad võimalused kaalutusõiguse kasutamiseks ning karistuse ja vangistuse kasutamine viimase abinõuna. Karistust võib kohaldada ainult juhul, kui muud alaealiste suhtes kohaldatavad meetmed ei ole piisavad edasiste õigusrikkumiste ärahoidmiseks, ning alaealiste kinnipidamist võib asendada kinnisesse lasteasutusse paigutamisega. (Vt ka punktis 162 esitatud teavet). Viimase viie aasta jooksul on alaealiste vangide arv vähenenud kuus korda. 2021. aasta lõpus oli vangis viis alaealist, neist üks süüdimõistetud ja neli eelvangistuses. Varasematel aastatel olid need arvud järgmised: 2020. aastal viis (kolm süüdimõistetud, kaks eelvangistuses), 2019. aastal 15 (üheksa süüdimõistetud, kuus eelvangistuses) ja 2018. aastal 14 (kümme süüdimõistetud, neli eelvangistuses).

K. Laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitlev fakultatiivprotokoll

210. Aruandeperioodi jooksul ei ole teatatud laste müügi juhtumitest. Seksi ostmine alaealistelt on kriminaalkorras karistatav (karistusseadustiku §145¹) ja aastatel 2017–2020 on registreeritud kokku 142 kuritegu.

211. Lastelt seksi ostmise kuriteod (karistusseadustiku §145¹) on aastatel 2017–2021 saadetud kohtusse 99 juhul ja prokuratuuri poolt lõpetatud 29 juhul.